Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 214 (10199) | 1976 чылдың сентябрь 9, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Казахстанның партия-ажыл-агый активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, улуг сонуургал-биле уткуп хүлээп алганнар. Олар эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган чүүлдерни СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың баштайгы чылының даалгаларын күүседиринге удуртулга болдурбушаан, бо хүннерде тараа ажаап алышкынында, малга чемнер белеткелинде соруктуг ажылдап турарлар.

КҮСКҮ ЧАШТЫРЫЛГА, ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫ — БЕДИК ДҮЖҮТ

Украинаның тараажылары күзүн чажар тарааны 1 миллион гектарны немей тарыыр

Республиканың көдээ ишчилери күскү чер ажылдарын калбарткан. Крупа культураларын болгаш кукурузаны ажаап алыры хайныккан. Көдээ ишчилер 5 миллион гектарда эки үнген чигир свёклазын, тарымал тоорукту, картофельди ногааларны болгаш мал чеми культураларны ажаап алыр.

Ажаап алышкын комплекизинге база бир чугула, соңгаарладып болбас ажыл немешкен: келир чылдың бедик дүжүүнүң быжыг үндезинин тургузар ажыл капсырлашкан. Онгу беш чылдың ийиги чылының—1977 чылдың тараазы дээш демиселге Украинаның партия организациялары, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары күзүн чажар тараа культураларының шөлүн калбартыр талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Республикага күзүн чаштырар шөлдер тараа культураларының нийти шөлүнүң чартыктан хөй кезиин ээлээр. Тараажылар Украинаның кол тараазы — күзүн чажар кызыл-тасты болгаш көк-тарааны бедик-биле үнелеп турар. Күскүшкү болгаш часкы шыкты эки ажыглаарынга таарымчалыг күзүн чажар культураларның гектарындан-на ортумак дүжүдү чазын чажар культураларга бодаарга 5—6 центнер, а чамдык районнарга 7—8 центнер бедик бооп турар. Муң-муң ажыл-агыйлар бедик мергежилдиң чажыттарын шиңгээдип алгаш, кызыл-тастың 35—50 центнер дүжүдүн гектардан ап турар.

Бо чылын күскү чаштырылганы чорударынга таарымчалыг байдал тургустунган: районнарның хөй нуруузунга август айда чаашкын чагганындан хөрзүннүң шыгы эки болган. Республиканың чер ажылдыглары тургустуна берген эптиг байдалды өөренип көргеш, база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң күскү чаштырылганы дыка калбартырының эргежок чугулазының дугайында чугаалаан сүмезин изин-биле деткивишаан, боттарының аргаларын санап көргеш 1977 чылдың дүжүдүнге 1 миллион гектар черге күскү чаштырылганы немей чорударын шиитпирлээн. Ынчангаш Украинага күзүн чажар нийти шөл 10,8 миллион гектар болур. Полтава областың ажыл-агыйлары күзүн чажар шөлдү 21 хууга, Донецк, Киев, Николаев, Одесса, Сумы, Херсон болгаш өске-даа чамдык областар 13—15 хууга өстүрер.

Республиканың чамдык областарында күскү чаштырылганы чорударының таарымчалыг үези келген. Ховуларже он-он муң чаштырылга агрегаттарын үндүрген. Чаштырылганы эки белеткээн хөрзүнге, тарылга стандартының бирги клазынга чедирген, райончуткан болгаш перспективтиг үрезин-биле чорудуп турар. Чаштырылга-биле кады борбаандылаан суперфосфатты төп турар.

Хөрзүннү часкы тарылгага массалыг белеткээр ажыл республикада база калбарган. Август айда бир миллион гектар черни чардырган, а сентябрьда 9 миллион гектарны чарырын көрген. Украинага нийтизи-биле чайып болгаш күзүн чардырган 16 миллион гектар черни белеткээр, кышкы үеде ол шөлдерге 100 миллион тонна органиктиг чемишчидилгелерни төгер.

Техниканы чөп ажыглаарынче онза кичээнгейни угландырып турар. Дүн-хүн иштинде уззуктел чок ажылдадыры-биле дыка хөй ажыл-агыйларда күчүлүг Т-150 болгаш К-700 деп тракторларны ажылдадып эгелээн. Тускай отрядтарны тургускан. Илчирбелиг тракторларны ийи ээлчег-биле ажылдаар кылдыр четчелээн. Агрегаттарның эң бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип алыр дээш социалистиг чарышты механизаторларның аразында калбарткан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлеринге сорук кирген Украинаның хову-шөлдериниң ажыл-ишчилери онгу беш чылдың ийиги чылының дүжүдүнүң быжыг үндезинин тургузар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

(СЭТА).

ТАРАА, СИГЕН ШӨЛҮНГЕ АЖЫЛДЫҢ БЕДИК ТЕМПИЗИ, ШЫНАРЫ ДЭЭШ!

Дөң-терезинчилер шылгараан

Нийтиниң малынга четчир чем курлавырларын тургузарының планын күүседир дээш чарыш Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында үргүлчүлевишаан. Сигенчилерниң эрткен август айның сөөлгү он хонуунуң түңнелин СЭКП райкому болгаш райкүүском түңнээн. Район нийтизи-биле сентябрь 1-ге чедир сиген кезер планын 72 хууга күүсеткен. Август айның үшкү он хонуунда районнуң ажыл-агыйлары 1900 тонна сиген кезер тургаш, ону 2261 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ажыл-агыйлардан сиген кезер планын «Хемчик», «Барлык» совхозтар 80 хуу чедирип, өскелерни мурнавышаан. Сөөлгү он хонуктуң түңнелинде мооң мурнунда хожудап турган «Дөң-Терезин» совхозтуң ажыл-ишчилери ажылдың темпизин улгаттырып, эрестиг ажылдааннар. Олар он хонукта 400 тонна сиген белеткээр турганын 558 тоннага ажыр күүсеткеш, өске ажыл-агыйлардан бо удаада тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, райпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ райкомунуң ажыл-агыйлар аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алган. Совхоз сиген кезер планын 72 хуу күүсеткен.

Ажыл-агыйлардан силос салыр планын «Шекпээр» совхоз бир дугаарында ажыр күүседип, кукуруза кестирилгезин дооскан.

Нийтиниң малынга чем белеткээр талазы-биле район төвүнүң болгаш Ак-Довурак хоорайның албан организациялары боттарының алган планын күүседир дээш шудургу дузалажып турар. Ылаңгыя В. И. Ленин аттыг «Тыва дагдүгү» комбинаттың, Барыын-Хемчик райпозунуң, районнуң кижи эмнелгезиниң, суг ажыл-агый чериниң коллективтери планныг онаалдаларын ажыр күүсеткилээн.

Мал чеминиң белеткели «Барлык» совхозтуң Хөнделен, «Шекпээрниң» Аянгатыда ам-даа оожум, организас чок байдалда чорупп турар.

Сиген кезиилдези-биле чергелештир районнуң ажыл-агыйларында тараа ажаалдазы база эгелээр.

М. ХОЮГ-ООЛ,
«Шынның» корреспондентизи.

«ТИИЛЕЛГЕНИҢ» ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

1976 чылдың дүжүдүн чидириг чок ажаап алыр дээш хайныккан иш Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунда хайнышкынныг уламчылавышаан. Ажыл-агыйның ишчилери чоокта чаа 7 хонуктуң түңнелин үндүрүп, социалистиг чарыштың тиилекчилеринге шилчир Кызыл туктарны тывысканнар.

Звенолар аразынга калбарган социалистиг чарышка Николай Маады удурткан коллективти тиилекчи деп санаан. Ол 8800 центнер тарааны ажаагаш, бирги черни ээлээн. А отрядтар аразындан Дандар Доржунуң удурткан коллективи база бедик көргүзүглерни чедип алган.

Комбайнерлер Куулар Кан-оол, Николай Маады, Монгуш Маадыр-оол олар тараа бастырар талазы-биле эң дээре көргүзүглүг болуп, совхозтуң дирекциязындан, парткомундан тускай шаңнал-макталдарны алгылаан.

Дүүн эртен «Тиилелге» совхозтуң турлаг, бөлүк, коллектив бүрүзүнге митингилер болуп эрткен. Аңаа тараажылар шалыпчы 2 хонукту чарлаан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Күрүне шаңналының лауреады С. К. Тока аттыг шаңнал дээш ажылдаар деп сорулганы олар салган. Ол күш-ажылчы ээлчегниң түңнели даарта үнер.

ЧУРУКТА: «Тиилелгениң» ховуларында.

А. КОЙГУН-ООЛДУҢ фотозу.

КҮШТҮ АМ-ДАА МӨӨҢНЭЭР

(Күскү ажылдарның хүн демдеглели)

Бо шактарда «Тиилелге» совхозтуң бүгү чону онгу беш чылдың баштайгы чылының дүжүдүн ажаарынче хаара туттунган — совхозта тараа ажаарынга шалыпчы ийи хонук чарлаттынган. Бо улуг көдүрлүүшкүннүг чорук дүүн эртен эгелээн. Совхозтуң ажылчыннары, Кызылдың чолаачылары, башкы институдунуң студентилери ийи хонук дургузунда тараа ажаарынга, ону арыглаарынга болгаш сөөртүрүнге киржир. Хамык машина-техника база дүжүт ажаалдазынга хаара туттунар. Шалыпчы хонуктарның түңнели даарта үнер болгаш мурнакчыларга тускай шаңналдарны тыпсыр. Ажылдың бо хевирин өске ажыл-агыйларга база ажыглаары күзенчиг.

Дүүнге чедир республикада 43503 гектар тараа кестинген, ооң 32271 гектарын тавычалаан. Шупту чээрби ажыг муң гектар шөлден 16 муң тонна тараа бастыртынган азы гектардан-на 8,1 центнер дүжүт алдынган. Таңды, Кызыл, Каа-Хем районнар эң-не хөй гектар тараа кестирген. Ылаңгыя «Коммунизмче орук» колхозтуң комбайнери Владимир Белчир ээлчегде 28 гектар тараа кестирер үлүүн 65 гектар азы 232 хуу чедир күүседип турар. Ол-ла колхозта Хирбештей Коожап ээлчег үлүүн ийи катап ажыр күүсеткен. Ындыг мурнакчылар бо районнарда хөй. Таңды районнуң дүжүдү эвээш, а Кызыл район биле Каа-Хем 10,8—11,7 центнер тарааны бир гектарга онаапштыр ап турар. Эрзин, Бай-Тайга районнарның тараазы база багай эвес, гектардан-на чеди центнерден кудулавайн турар.

Республикада эрткен ийи хонукта хүннүң-не бир комбайн 15 гектар черниң тараазын кезип, бир комбайн-на 10 гектар черниң тараазын бастырып турган. Бо багай эвес көргүзүг. Ынчалза-даа херек кырында бар комбайннарның дең кезии ажылга кирипшээн. Олар шупту ажылдаар болза, ажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катап улгадыр ужурлуг. А чамдык районнарның тавычалаан тараазы хөй, бастырып турар комбайннары эвээш. Чижээлээрге, Каа-Хемде тавычалаан 7758 гектарның чүгле 2356 гектары бастыртынган. Ындыг турбуже ангылап кестиреринде 54 комбайн, бастырарында 37 комбайн ажылдап турар.

Бо чылын тараа орайтап бышкып турар, шыгы улуг, ону кургадыры чугула. Ынчанмыже тараа кургадыр агрегаттары четче ажылдаар район Кызылдан өске чок. Таңдыда 9 агрегаттың 6-зы, Бии-Хемде дөрттүң ийизи ажылдап турар. Эрзин районда жаткаларның чүгле дең кезии ажылдап шыдаар болган. Оон ыңай кайы-даа районда ажылдавас, анаа турар комбайннар хөй, а ажылдап турар комбайннарның янзы-бүрү чылдагааннардан анаа турар үези база эвээш эвес. Ам-даа ийи чүс муң гектар черниң тараазын дүрген болгаш чидириг чок ажаап алыр төлээде бүгү техниканы ажылга киириштирер херек.

Республикада дүүнге чедир 95513 тонна сиген белеткеттинген, азы бо талазы-биле план 53 хуу күүсеттинген. Тожу, Эрзин, Улуг-Хем, Бии-Хем районнар планының чартызын безин күүседип албааннар. А сенаж салырын республика 164 хуу күүсеткен. 400495 тонна силостуң 155 муң тоннаазы салдынган. Ажыл-агыйларда мал чеми далганнаар 22 агрегаттың 17-зи ажылдап турар. Салчак Тока аттыг совхозта коммунист Николай Павленконуң звенозу беш чүс тонна сиген далганы кылыр планныг онаалдазын 528 тонна кылдыр күүсеткеш, ажылын ам-даа уламчылап турар. Бо үнелиг мал чеми республикада 3364 тонна белеткеттинген. Ол дээрге планныг ажылдарның 39,6 хуузу-дур.

Мал чеминиң белеткелинде-даа, дүжүт ажаалдазында-даа күш ам-даа эвээш, ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс. Ажыл-агыйлар удуртукчуларындан ынаар кичээнгейни күштелдирерин негеттинип турар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ О. П. ЧУЕВАНЫ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 хар харлааны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору Ольга Павловна ЧУЕВАНЫ шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың сентябрь 8.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының ишчилери онгу беш чылдың баштайгы чылында нийтиниң малынга 700 тонна сигенни белеткээр планныг турган. Олар сентябрьның эгезинде ук планын 755 тонна кылдыр күүсеткен. Чоокта чаа болуп эрткен Казахстанның партия-ажыл-агый активиниң хуралынга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын номчуп таныжкаш, ажылчыннар бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Ынчангаш ишкинчилер амгы бо хүннерге чедир нийтиниң малынга 300 тонна сигенни немей белеткээн.

Сиген белеткелинде калбарган социалистиг чарышка Монгуш Чамбал-оол удурткан хойжу бригада тиилекчи болуп үнген. Ол коллектив 180 тонна сиген белеткээр планын 188 тонна кылдыр ажыр күүсеткеш, ам-даа 80 тоннаны немей бээр дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Нийтиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар ажылга чүгле совхозтуң ишчилери эвес, харын өске-даа хөй-нийти организацияларының киирип турар үлүг-хуузу улуг. Ооң чижээнге Хөр-Тайганың дөрт кижи составтыг башкылар коллективин айтып болур. Ол звено совхозтуң ишчилеринге 23 тонна сигенни белеткээш, кыштагларында чедирип берген.

Совхозтуң девискээринде машиналар четпес, кадыр-берт черлер база бар. Ындыг черлерге кезип, белеткээн мал чемин долгактап аскылаан. Аңаа чижек кылдыр Ооржак Чөнүкпей удурткан Шом-Шумда чылгычылар звенозу 7000 долгак сигенни белеткээнин база айтып болур.

М. ДАДАР-ООЛ,
Ишкин салбырының эргелекчизи.

Чөөн-хемчикчилерде ажыл хайныккан

Нийтиниң малынга четчир санныг чемни белеткеп алыр дээш «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери шалыпчы ажылдааш, 1650 тонна сиген белеткээр планын күүсеткен. Ам бедиткен социалистиг хүлээлгезин күүседиринче кирипкен. 150 тонна сенаж салыр тургаш, 450 тонна чедирген азы даалгазын үш катап ажырган. 1600 тонна силосту салган, бо ажыл кидин түлүк чорувушаан.

Сиген белеткээр планын он хуу ажыр күүседир дээн сөзүн ээлээр дээш искрачылар бо хүннерде шалыпчы ажылдап турарлар.

* * *

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбыры (эргелекчизи Монгуш Тадар-оол) 740 тонна сиген белеткээр тургаш, 36 тоннаны ажыр күүсеткен. Амгы үеде көк-сула кезилдезинче кирген. 360 гектар суланың 100 ажыг газын кескен.

Мал чеминиң белеткелинде мурнакчыларның саны көвүдеп турар. Суггатчы Борис Ондарның удурткан дөрт кижи составтыг звенозу 30 тонна сиген белеткээр тургаш, 49 тонна чедирген. Хойжулар Монгуш Чандан-оол, Монгуш Сыян-оол бердинген онаалдазын ажыр күүсеткеннер.

М. СЕВЕН.

* * *

БАЯН-ТАЛА. «Октябрь 30 чылы» колхоз 1400 тонна сиген белеткээр, а сентябрь 8-ке чедир 1399 тоннаны бөлүп сараатаан. Силос планы 2500 тонна, ону 1426 кылдыр күүсеткен. Ол ышкаш 327 тонна будук-бүрүнү боодалдап кургаткан, а планы 70 тонна.

Баян-талажылар хүлээнгенде күүседир эки чаңчылдыг. Дүжүт ажаалдазы эгелээн болза-жок, малга чем белеткээр ажылды кошкатпаан. Кызыл-Хадын, Бара-Тал, Дүвүрен шөлдеринде алды бригада ажылдап турар.

М. САРЫГ-ООЛ.

ТАРААНЫ—КҮРҮНЕГЕ

Куйбышев, Амур болгаш Калининград областар күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге ажыл-херээ-биле харыылавышаан, **Куйбышев областың** көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чаагай дүжүттү өстүрген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен.

Белеткел пунктуларынга 1640 муң тонна тараа кирген, ол болза садып алырының нийти хемчээлинден 300 муң тонна хөй.

Колхозтар болгаш совхозтар боттарының болдунар аргаларын деңзигүүрлеп көргеш, күрүнеге 300 муң тонна тарааны немей садар болгаш дужаалданы 1940 муң тонна чедирер деп шиитпирлээн. Ол хире хөй санныг тарааны областа мурнунда кажан-даа белеткевейн турган. Крупа культураларын күрүнеге садарының планын база дыка ажыр күүсеткен турар.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге улуг дузаны белеткел организацияларының, үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң коллективтери көргүскен.

Областың колхозтары болгаш совхозтары күзүн база чазын чажар культураларының үрезиннери-биле боттарын бүрүн хандыртынып алган.

Амгы үеде көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери күжениишкиннерин келир чылдың дүжүдүнүң быжыг үндезиннерин белеткээринче мөөңнеп, күзүн чажар культураларның тарылгазын доозуп, чер болганда аңгыс аңдарылгазын чорудуп, бөдүүн болгаш чулуктуг мал чемнерин белеткээрин үргүлчүлеп турар.

* * *

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге төлептиг салыышкынны киирериниче чүткүвүшаан, Кубаньның тараажыларының патриоттуг эгелээшкинин деткиишаан, **Амур областың** көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын чаагай дүжүттү өстүрген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен.

Областың колхозтары болгаш совхозтары Төрээн чурттуң шыгжамырынга 430 муң тонна тарааны урган. Крупа культураларын садарының планы база күүсеттинген турар. Белеткел пунктуларынга шупту 500 муң тоннадан эвээш эвес тараа кирер. Ол хире хөй тарааны областа бир-ле дугаар белеткеп турары ол.

Областың ажыл-агыйлары келир чылдың дүжүдүнге херек үрезиннер-биле бүрүн хандыртынган, орай культураларның ажаап алышкынын доозуп, аңгысты аңдарып, мал чемнери белеткээрин үргүлчүлеп, мал ажылының фермаларын кышка белеткеп, чер база мал ажылының бүгү продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш идепкейлиг демиселди чорудуп турар.

* * *

Калининград областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын чаагай дүжүттү өстүрген болгаш күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүсеткен. Тараа хүлээп алыр пунктуларга областың ажыл-агыйларындан 36 муң тонна ажыг тараа кирген. Күрүнеге тараа садары үргүлчүлеп турар.

Областың ажыл-агыйлары күзүн база чазын чажар культураларының үрезиннери-биле хандыртынган, аңгысты аңдарып, мал чемнерин белеткээрин үргүлчүлеп, мал ажылының фермаларын кышка белеткеп, көдээ ажыл-агыйның бүгү продуктуларын бүдүрериниң база садарының талазы-биле хүлээлгелерин күүседири дээш демисежип турар.

П. Ангелина аттыг шаңнал

Чурттуң эң бедик мергежилдиг херээжен механизаторларының «дружиназынга» чаа аттар чыл санында немежип турар. Күш-ажылчы алдарның П. Н. Ангелина аттыг шаңналын чедип алыр эрге дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын онгу беш чылда уламчылаар дугайында шиитпирни ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ВЛКСМ ТК, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылчыннарының болгаш албанхаакчыларының профэвилел ТК-зы хүлээп алган. Бирээзиле 300 рубльдиң 30 шаңналын чыл санында тыпсырын доктааткан.

Социалистиг чарышка үш чылдан эвээш эвес стажтыг механизаторлар киржип болур. Ол шаңналды чедип алыр дээш демисежип турар кижилер техниканы ажыктыг ажыглаар дээш чарыштың эгелекчилери болур хүлээлгелиг, ол ышкаш оларның ажылының бүдүрүкчүлүү бедик, шынары эки, кывар-чаар материалдарны камнап алыр ужурлуг. Мурнакчыларның дагдыныкчы шынарын база барымдаалап көөр.

Күш-ажылчы алдарның П. Н. Ангелина аттыг Бүгү-эвилел шаңналын херээжен механизаторларга Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-те тыпсырын шиитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).

МОСКВА.

Партийжи амыдырал

Кол айтырыгның бирээзи

Совхозтуң парткомунуң кичээнгейиниң төвүнде кол айтырыгларның бирээзи — аныяк коммунистер-биле ажыл. Партия кежигүнүнүң адын болгаш ужур-дузазын улам бедик көдүрер дугайында ленинчи негелдени болгаш партияның XXV съездизиниң бо талазы-биле салган сорулгаларын удуртулга болдургаш, партийжи хүрээлениң шынар составын экижидеринче кичээнгейни улам күштелдирген бис.

Бисте партия кежигүнүнге кандидаттар болгаш бирден үш чыл чедир стажтыг коммунистер 30 ажыг кижи бар. Партком оларның кижи бүрүзүн партияның идепкейлиг дайынчызы кылдыр кижизидер дээш ажылды шыңгыыраткан. Партияга кирип турарлардан негелдени күштелдирип, рекомендация берип турар коммунистерниң харысалгазын бедиткен.

Аныяк коммунистерни кижизидери, политика талазы-биле оларны дадыктырары доктаамал болгаш харысалгалыг ажылды негээр. Бодунуң салым-чолун партия-биле холбап турарларның хөй кезии эргежок чүгүла политиктиг дадыгыышкын албаан, амыдыралга дуржулгазы эвээш болгай. Мону барымдаалааш, партком бо ажылче кичээнгейни күштелдирип, эге организацияларда аныяк коммунистер-биле ажылды анализтеп, сайгарып көрүп турар.

Бо чылдың бирги кварталында партия кежигүнүнге кандидаттар болгаш аныяк коммунистерниң өөредилгезин салбырлар гайы-биле эрттирген. Ол ышкаш СЭКП райкомунга болган семинар кичээлдерге бистиң парткомда бактаап турар кандидаттарны болгаш аныяк коммунистерни киириштирген. Бо чорук СЭКП-ниң Уставында болгаш Программазында айыткан партийжи негелделерни, партийжи амыдыралдың норма-чижектерин ханызы-биле шиңгээдип алырынга дузалап турар.

Аныяк коммунистер политиктиг каналышкынның школазын эртип, партияның идепкейлиг, политиктиг дайынчызының мөзү-шынарын бодунга шиңгээдип алзын дээш партия комитеди оларга янзы-бүрү даалгалар берип, ону ылап күүседиринче кичээнгейни салган. Ону чорударда кижи бүрүзүнүң сонуургалын, эртем-билиин барымдаалап турары хөй-ниитиниң ажылынга эки салдарны чедирип турар. Бисте партия кежигүнүнге кандидаттар түс-тузунда партийжи даалгаларлыг. Оон күүселдезин хынап, хуралдарга отчёттарны бо-ла дыңнаар. Чүгле кандидаттарның отчёдун ап турарындан аңгыда, оларга рекомендация берген коммунистерни база дыңнап, оларга боттуг дузаны канчаар чедирип турарының дугайында информацияларны хуралдарга, беседалар үезинде дыңнап турарын чурумчудуп эгеледивис.

Ындыг ажылдарны чорутканының түңнелинде аныяк коммунистер партия ажылынга, хөй-ниитиниң амыдыралынга сундугуп, идепкейи бедээн. Коллективтерниң хөй-ниити амыдыралынга оларны идепкейлиг киириштирип, партийжи ажылдың нарын чүүлдерин шиңгээдип алырынга ол идиглиг.

СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев партияның хүрээлениниң өзүлдезинче болгаш оон шынар составын экижидеринче улуг кичээнгейни угландырган. Бо талазы-биле эдээн ажылды бистиң совхозта партком чорудкан. Эрткен чылын партия кежигүнүнге 8, кежигүнге кандидатка 9 кижини хүлээп алган бис. Бо чылдың бирги чартылында партия кежигүнүнге 6 кижини киирип алган. Оларның хөй кезии ажылчыннар.

Ынчалза-даа партия кежигүнүнге кирип турар кижиге рекомендацияны берип тура, чамдык коммунистер харысалганы уттуп, оон четпес талаларын ыттавайн баар таварылга бисте база турган. Ынчангаш ындыг таварылгаларны болдурбас дээш ажылды партия комитеди күштелдирип, кирип турар кижиниң бүгү талаларын кичээнгейлиг көөрүн коммунистерден негеп турар.

Аныяк коммунистерни бедик мораль-политиктиг мөзү-шынарга кижизидип тура, СЭКП кежигүнү кижи күш-ажылга, амыдырал-чуртталгага бүгү талалыг үлегерин көргүзер, эки чүүлдерниң эгелекчизи болуп, партияның Программазын чедиишкинниг күүседир дээш демиселдиң мурнуку одуруунга туржур дугайында Уставтың негелдезин удуртулга болдуруп турар бис. Бисте аныяк коммунистерниң хөй кезии Уставтың негелделерин хажык чокка күүседип, күш-ажылга, хөй-ниитиниң амыдыралынга үлегерин көргүзүп турар. Чижээ, СЭКП кежигүнүнге кандидат Бовулаш Сержи идепкейлиг хөй-ниитичилерниң бирээзи. Оон удурткан хойжу бригада болуунуң социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Амгы үеде беш кижи составтыг мал чеми белеткээр звенону ында тургускан. Олар шупту херээженнер. 15 тонна сиген белеткээр планын 16 тонна кылдыр күүсеткен. Сезон төнчүзүнге чедир ам-даа 15 тонна сигенни белеткээр деп бедиткен хүлээлгени алган.

Партия хуралдарын белеткээринге аныяк коммунистерни хаара тудуп турар бис. Олар дуржулгалыг, хоочун коммунистер-биле кады хуралдың айтырыгларын белеткежип, ажыл-агыйның кайы бир участогунда байдалды сайгарып көөрүнге киржип турар.

Бисте аныяк коммунистер янзы-бүрү даалгаларны күүседип турар. Ылангыя комсомолга ажылдаары оларга эки школа болур. Чижээ, комсомолдуң рекомендациязы-биле партияга киргеннерни кандидат стажын эрттирер үезинде болгаш партия кежигүнүнге киргениниң баштайгы чылында комсомол организациязының ажылынга киириштирип турар бис. Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының саанчызы Люба Норбу, херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү Чечекмаа Чедюк, Кызыл-Даг салбырында мал эмчизи Зоя Намчыл олар болгаш өске-даа аныяк коммунистер комсомол организацияларының ажылынга идепкейлиг киржип турар. Оларның партийжи даалганы канчаар күүседип турарын партия организациязы кичээнгейлиг көрүп, херек апарган таварылгада арга-сүмени берип, дузалажып турар.

Аныяк коммунистер-биле ажылды парткомнуң бюрозунга доктаамал чугаалажып, эге организацияларның хуралдарынга үргүлчү сайгарып көөрүн сүмелеп турар бис. Бо болгаш өске-даа ажылдар аныяк коммунистерни партияга киргениниң баштайгы хүннеринден эгелээш сагылга-чурумнуг, партия организациязында ажыл-херектиң байдалы, планныг онаалдалар күүселдези дээш бедик харысалгалыг болур чорукка кижизидеринге идигни бээр.

К. ЧАМБЫЙ-ООЛ,
Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунда партком секретары.

КӨРГҮЗҮҮ БЕДИК

«Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу К. Ю. Часкымның көргүзүү чыл бүрү бедик болуп келген. Бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 105 хураганны ол доруктуруп өстүрген.

Кожага Юриевна кодан хоюн Казанак-Бажынга семиртип чайлаан. Уругларының эдазы Эрес-оол Бегзи-биле ийилээн 100 центнер сигенни белеткеп алганнар.

ЧУРУКТА: Кожага Юриевна Часкым кодан девискээринде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

КҮСКҮ ЧАЖЫЛДАНЫ ШАПКЫНЧЫДАР

Чурттуң хову-шөлдеринде күш-ажылчы көдүрлүүшкүн улам күштелбишаан. Тараажылар бо күстүң дүжүдүн ажаап албышаан, келир чылдың дүжүдүнүң дугайында баш удур сагыш салып турарлар. Чер-ле болганда, колхозтарда болгаш совхозтарда аңгые аңдарылгазын кылып, күскү ажылдарны чорудуп турар. Ол бүгүнүң дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң медээлери бо-дур:

● **БАРНАУЛ.** Алтайның тараажылары күзүн чажар тараа тарылгазын доозуп турар. Крайның колхозтары болгаш совхозтары күзүн чажар «Мироновская-808» дээр кызыл-тастың шөлүн дыка улгаттырган. Ол сорт дыка хөй районнарга бедик дүжүттүг бээр шынарлыг болган. Чижээ, «Россия» колхозтуң ховужулары гектардан-на бо чылын 25 центнерден ажыг тарааны алган, а чамдык черлерден дүжүт 35 центнер чедип турар.

● **БЕЛГОРОД.** Белгород областың колхозтарында болгаш совхозтарында тарааның күскү чаштырылгазы массалыы-биле чорup турар. Тараажылар бо чылын күзүн чажар тарааны пландан 100 муң гектар хөй—550 муң гектарга тарыыр деп шиитпирлээннер. Ол—дыка улуг курлавыр болур. Бо чылын күзүн чажар кызыл-тастың ортумак дүжүдү гектардан-на 30 центнер болган. Ол болза, чазын чажар тараанындан барык үш-дөрт центнер хөй-дүр. Амгы үеде күскү чажылдага байдал дыка таарымчалыг—хөрзүннүң шыгы улуг, чылыг, каан хүннер туруп турар.

Бүгү-ле шөлдерге чаштыралары-биле райончуттунган, эң бедик дүжүт бээр сорттарны белеткээн турган.

● **КАЛИНИН.** Областың шөлдеринде тараа ажаап алыышкынны түлүктээн, ынчалза-даа тараажылар келир үениң дүжүдүнүң дугайында сагыш салып эгелээр. Олар күзүн тараа чаштырып, тарыыры-биле тускайлаан 7700 гектарны аңдарып доозупканнар. Ынчалза-даа пландан ажыр ам-даа он муң гектарга ол культураны тарыыр деп хүлээлгени олар база алган.

Механизаторлар аңдарылганың темпизин шапкынчыдып шыдаан, хөрзүннү белеткээриниң шынарынче улуг кичээнгей салып турар. Ынчангаш олар чүгле чогуур кондициялыг болгаш бедик сорттуг үрезиннерни чаштырып турар. Звенолар, бригадалар шөл салынга-ла шынар демдээн тыпсырын чедип алыр дээш чаржып турар.

● **КУЙБЫШЕВ.** Областың колхозтары болгаш совхозтары бо хүннерге чедир 250 муң гектарда күскү чаштырылганы чорудкан. Мурнакчы ажыл-агыйлар чаштырылганы доозупкан. Оларның аразында Волга районнуң «Самарский» совхозу база санаттынып турар. Ыяк чемиштиткен болгаш эки ажылдап кылган 2.647 гектар черни күскү чаштырылгага ажыглаары-биле тускайлаан турган. Ол болза планда айытканындан 1.047 гектарга хөй-дүр. Ында кызыл-тастың болгаш көк-тарааның эң шынарлыг үрезиннерин чаштырып турар.

● **ЦИГЕЛИ-ЦКАРО. (Грузин ССР).** Күзүн чажар тараа хөй дүжүттүг бээр. Грузияның тараалаң черлериниң бирээзи—Ширак шынаазының ажыл-агыйларының тараажылары ону херек кырынга бүзүреп көргеннер-даа. Бо чылын олар гектар санындан-на 36 центнер кызыл-тасты ажаап алганнар. Бо күзүн Цители-Цкаро болгаш оон кожазы Сигнахс районнарның колхозтары болгаш совхозтары бежен муң ажыг гектарга күскү чаштырылганы кылыр ужурлуг. Оңгу беш чылдың ийиги чылында олар гектардан-на 40 центнерден эвээш эвес тарааны бастырып алыр шиитпирлээн.

Партия организацияларында

ПРОПАГАНДИСТ — БЕШ ЧЫЛГА

СТАВРОПОЛЬ. Партия комитеттери партийжи чырыдыышкын системазынга чаа өөредилге чылында «Пропагандист — беш чылга» деп кыйгырыглыг шимчээшкинни баштаарлар. СЭКП Ставрополь крайкомунуң пленумунга ындыг шиитпирни хүлээп алган. Аңаа СЭКП ТК-ның «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партийжи өөредилгениң сорулгаларының дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле крайның партия организацияларының чорудуп турар ажылын чугаалашкан.

Чер бүрүзүнге баштайгы кичээлдерден эгелеп эш Л. И. Брежневтиң «СЭКП Төп Комитединиң отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелиниң болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң өске-даа материалдарын улам ханы өөренирин организастаар. Крайда эң кол кичээнгейни пропагандист кадрларны шилип болгаш белеткээр ажылче угландырган. Эң эки пропагандистерниң дуржулгазын нептередирин, партийжи өөредилгениң дээштииниң социологтуг шинчилелин чорударын шиитпирлээн.

АНЫЯК КОММУНИСТЕР ШКОЛАЗЫ

ТБИЛИСИ. Грузияның компартиязының Төп Комитеди аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле республика найысылалының Калинин районунуң дуржулгазын өөренип, ажыглаарын партия райкомнарынга сүмелээн.

Мында партия райкомнарының чанында аныяк коммунистерниң доктаамал ажылдап турар школазын тургускан. Ында кичээлдерни хоорайның сураглыг эртемденнери, пропагандистери эрттирип турар. Коммунистерниң бедик хүлээлгезиниң дугайында бөлүк лекцияларны номчуурун организастаан. Дыңнакчылар республиканың сураглыг кижилери болгаш партияның хоочуннары-биле ужуражып турар. Аныяк коммунистерниң партийжи даалгазын күүседип турарының дугайында отчёттарын доктаамал ап турар.

Ажылдың база бир кол участогу—рекомендация берип турар коммунистер-биле ажыл. Партияның аныяк салгалынга оларның дузазы партия организацияларының доктаамал контролюнда турар.

ДУРЖУЛГАНЫ ДЕТКЭЭН

КАЛИНИНГРАД. СЭКП обкомунуң чанында экономиктиг билиглер чөвүлели Калининградтың септелге-механиктиг заводунда экономиктиг школаның ажылының дуржулгазын деткээн. Ол школаның дыңнакчыларының эгелээшкини болгаш дөрт киржилгези-биле москваның «Динамо» заводунуң коллективиниң аргазын ёзугаар бүдүрүлгеде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң үр хуусаалыг планнаашкынын боттандырган.

Бөлүк дыңнакчылар школага алган даалгазын күүседип, материалдыг эт-херекселдерниң номенклатуразын ёзугаар санаашкынны кылган. Оон түңнелинде нормадан ажыг курлавырлар кызырлып, бараан продукциязының бот-үнези чиигээн.

Мурнакчы школаның хөй-хөй дыңнакчылары ам боттары лекторлар, агитаторлар, политинформаторлар.

(СЭТА).

ЧАРЫШТЫҢ МУРНУКУ ОДУРУУНДА

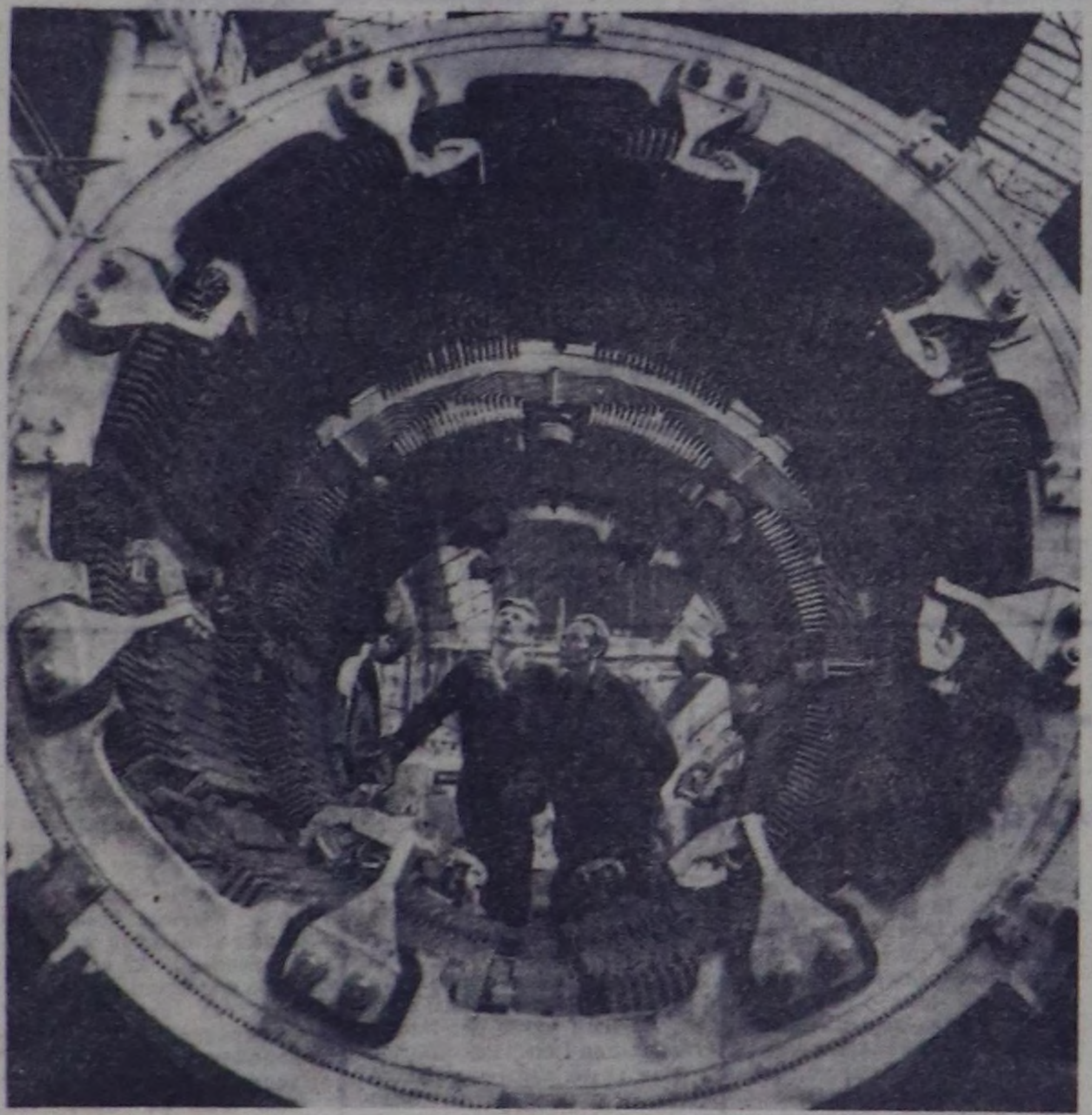

ХАРЬКОВ. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы аттыг электромеханиктиг заводта чарыш бүгү цехтерни болгаш салбырларны, 147 участокту, 300 ажыг бригаданы хаара тудкан. Чарыш заводтуң партия организациязының кичээнгейиниң доктаамал төвүнде турар.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында бүдүрүлгениң коммунистери элээн хөй эгелекчи чоруктарны кылган. Олар боттарының эштерин беш чылды хуусаа бетинде күүседиринче, «Оңгу беш чылдың хүн бүрүзүнде эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаар, кылыг бүрүзүн—баштайгы көрүлде-биле дужаар» деп лозуң-биле ажылдаарынче кыйгырып турар.

Бүдүрүлгениң барык-ла дөрт муң хире ажылдакчылары хууда планнарын ёзулозуң-биле ажылдаарынче гаар ажылдап турар.

Чарышка чедиишкиннер онаалданы ажыр күүседириниң аргазын коллективке берип турар. Чыл эгезинден бээр пландан артыкка эң улуг 8 электрошимчедикчилерни, 100 киловатт чедир күчүлүг 350 электрошимчедикчилерни белеткеп үндүрген.

ЧУРУКТА: үшкү машина цехинде. Мурнакчы слесарь-эптекчи, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи коммунист Е. И. Курламов (солагай талазында) болгаш слесарьлар бригадазының удуртукчузу, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Ф. Д. Удянский олар 2П1950 шимчедикчини эптеп кылганының шынарын хынап турарлар.

М. ТУРНУЦ фотозу.

ХӨЙ МЕРГЕЖИЛДИГ

Бистиң республикага орук тудуу сөөлгү чылдарда калбарган. Шаандагызынга бодаарга, амгы үеде орук тудуунга ажыглаар машина-техника дыка сайзыраан, аңаа бедик мергежилдиг специалистер ажылдаар апарган.

Тываның орук бүдүрүлге участоктары сөөлгү чылдарда бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле хандыртынган. Орукчуларның мергежили улгаткан. Орук тудуунда үндезин национальдың, үр чылда ажылдаан кижилерни хөйү-биле адап болур. Олар боттарының байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, ол хүндүлүг болгаш харысалгалыг профессияже чаа кижилерни хаара тудуп турар. Ындыгларның бирээзинге № 1469 орук-бүдүрүлге участогунуң хоочуну Доржу-Белек Улар-оолович Монгушту чижекке ап болур. Д-Б. Монгуш баштайгы чылдарда орук тудуунуң эң-не бодуун ажылдарын кылып, кадыг бергелерге таваржып турза-даа, бодунуң шилип алган профессиязын кагбаан. Бодунуң күзелин чедип алырынга ол ыяк бүзүреп чораан: Монгуш сөөлүнде кээп орукчу-тракторист апарган.

Д-Б. Монгуштуң техниканы шиңгээдип алырынга оон эш-өөрү ак сеткилдиг-биле дузалап, сорук киирип турганнар. Ол амгы үеде чүгле тракторист эвес, харын-даа скрепер, бульдозер, грейдер дээн ышкаш нарын машиналарны башкарар, хөй хевирниң мергежилдерин шиңгээдип алган. Машиналарның кайызынгада кижи херек болдур, Монгуш оларны башкарып, техниканың аңаа турар чоруун болдурбас.

Улуг дуржулгалыг Д-Б. Монгуштуң шаавдан тура ажылдаваан орук участогу чок. Кыштың чыккылама соогунда-даа, чайның ышкам изиинде-даа Адар-Дөштүң артынга, Сессегениң, Ак-Хаяның ховуларында болгаш Хемчиктиң делгем шөлдеринге-даа өске эш-өөрү-биле кады ол ажылдап, ёзулуг күш-ажылчы маадырлыг орукту эрткен кижилерниң бирээзи. Амгы үеде ол Барыын-Хемчик — Бай-Тайга аразында № 1469 орук-бүдүрүлге коллективиниң ажылдакчыларының социалистиг чарыжынга ол үргүлчү тиилекчи бооп келген. Д-Б. Монгуш август айның бүдүрүлге планын база ажыр күүсеткен. Ону бо хүннерде Алаш кемниң кызааларында, Шивилиг аржаанының чанында оруктардан бо-ла көрүп болур. Ол орук-черликтиң оңлуп, үрелген черлерин дескилеп, бодунуң хүлээнген участогун үлегерлиг байдалга тудуп турар. Орук-тудуг участогунуң ажылдакчылары ону эң мергежилдиг орукчу-тракторист деп адап-даа турары чептиг. Д-Б. Монгуш бодунуң күш-ажылчы чедиишкиннери дээш хөй удаа шаңналып келген. Оон портредин участоктуң болгаш Тываның орук-тудуг эргелелиниң хүндүлел самбыраларындан көрүп болур. Ол—аңаа төлептиг-даа.

С. СЕРИН-ООЛ,
№ 1469 орук-бүдүрүлге участогунуң начальниги.

«Шынның» материалдарының изи-биле

ҮЕ-БИЛЕ ДҮҮШТҮРЕР

«Шынның» рейд бригадазының «Дайынчы, дээштиг болдурар» деп материалы май 22-де парлаттынган. Чөөн-Хемчик районунуң бүдүрүлге, албан, организация, школа, культура чырыдыышкын, урутаар албан черлеринде көскү агитация талазы-биле эдээн ажылдар кылдынганын демдеглээн. Ынчалза-даа ол чүгула ажылда четпестерни рейдиде илеретпеен.

СЭКП **райкомунуң бирги секретары Н. Бойдунуң редакцияга бижээни:**

СЭКП райкомунуң бюрозунга рейд бригадазының материалын чугаалашкан. Ында айыткан четпестер бадыткаттынган. Чадаана хоорайның бүдүрүлге, албан организация, садыг, транспорт болгаш өске-даа организацияларынга көскү агитацияны экижидер дугайында тодаргай хемчеглерни райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизи ажылдап кылган.

СЭКП райкомунга хоорайның партия эге организацияларының секретарьларының хуралын чыылдырган. Аңаа хоорайның көскү агитациязын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр дерип кылырын чугаалашкан.

Специалистиң индири

САВАҢНЫ МАЛ ЧЕМИНГЕ БЕЛЕТКЭЭРИ

Мал чеми баазазының бир чүгула курлавыры болза саваң болур. Ону мал чеминге шын ажыглаарга чүгле мал продуктуларын бүдүрери өзер эвес, харын бот-үнези чиигээр. Оон-биле кады саванның чемишкир чоруу доктаамал эвес: үнүштерниң хевиринден, сортундан, канчаар бышканындан, ажаап алыышкынның байдалындан, кадагалап турарындан улуг хамаарылгалыг. Саванны мал чеми кылдыр белеткээриниң аргалары янзы-бүрү:

Механиктиг болгаш чылыг аргазынга саванны хээндектээри, шыгыдары, өске чемнер-биле холууру, силостаары хамааржыр, а **химиктиг аргага** — чугай, янзы-бүрү содалар, аммиак суу-биле ажылдап кылыры, саргаттаан саванны суугаткан аммиак-биле ажылдап кылыры хамааржыр. Өске-даа аргалар бар.

Эң-не нептереэн арга болза, саванны бактериялыг ажынды холуп, силостаары болур. Ажыг сүт бактериялары бар ажынды-биле силостаан саванда ол чүгула чемни үрээр багай салдарлыг микроорганизмнер турбас. Ынчангаш аңаа силостаан саванга бодаарга, ажынды-биле силостаан саванның шынары эки болур.

Кедээ ажыл-агый литературазында айытканын ёзугаар алырга, силоска холуп, ажыглаар ажындыларны медениң, шынаа сигеннериниң, хадың, шарлан бүрүлериниң, арыг кукуруузаның, картофель сывының болгаш капуста бүрүзүнүң ногаан массазынга холуп, шенээн боор турар. Ол ышкаш ындыг ажындыларны тараа саванынга чулуктуг болгаш ногаан чемнерни 30—50 хуу чедир холуп, шенээн.

Силосту салырының аргазы мындыг: хээндектээн саванны бир хуу дус ээлдирии-биле шыгыткаш, онгарга салыр. Сугдан өске нарын кылдыр дээрбедээн кара далганны, бактериялыг суук ажындыны болгаш сүт сарыг суун холуур.

Бир тонна саванга холуур чүүлдер болза: 1,5 тонна суг, 10—15 кг дус, 20 литр сүт сарыг суу, 2 литр бактериялыг ажынды, 50 кг тараа чарбазы (дроблёнка), 5—6 кг карбомид.

Саванны силостап турагаш, өг 40 градус чедир изирезин дээш тывый таптаары чугула. Өртенип, чыдыраан саванны силостаар. Саван силостаашкынын кыска хуусаада, суг болгаш агаар өтпес тургузугларга салыр. Силостаан саван массазын полиэтилен плёнка-биле шывар, оон кырынга кылыны 30—35 см элезинни, азы довуракты төгер. Ынчаар силостаан саванның чүгле чемишкир чоруу камгалаттынар эвес, харын шынары экижиир. Саванны силостаары — малды чулуктуг чем-биле хандырарынга курлавыр.

Республиканың ветеринарии лабораториязының чанында белеткеп турар бактериялыг ажындыны ажыглап, саваң силостаар ажылды «Саян», «Революцияның чалбыыжы», «Тиилелге» болгаш «Кызыл тараачын» совхозтар ийи чыл иштинде кылып келген.

Бир эвес технологтуг негелделерни эки шыңгээдип ап, сагыыр болза саванны мал чеми кылдыр белеткээриниң кандыг-даа аргазы ажыктыг. Мал чемгерери-биле эки белеткээн болгаш камгалаан саван—сигенни долузу-биле, азы долу эвес-даа бол солуп болур. Ылангыя үнүш-дүжүт багай чылдарда саванны шын белеткеп, хөйнү ажыглаан таварылгада малдың кадыы-даа, продуктулуг чоруу-даа баксыравас.

В. СЕМЕНОВА,
республиканың ветлабораториязының бүдүрүлге килдизиниң эргелекчизи.

АТ САЛЫЫШКЫНЫ ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

Чепсегленишкинни эндере бүдүрерин соксадыр, чепсекти дүжүрер дээш тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Стокгольмга түлээп алган чаа кыйгырыынга ат салыышкынның чыыр талазы-биле кампания бистиң Совет Эвилелинде политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле чедишкинниг эртип турарын Тайбынның совет комитединиң чоокта чаа эрткен калбак пленумунга демдеглээн.

Бо чылдың августуң 15-ке чедир бистиң чуртувуска кыйгырыгның адаанга 159.904.519 совет хамаатылары боттарының холунуң үжүүн салганнар. Оон иштинде бистиң Тыва АССР-де 122.843 кижи хол үжүү салган.

Тайбынның совет комитеди кыйгырыгга ат салыр кампанияны сентябрь 15-ке чедир үргүлчүлээрин сүмелээн. Чүге дээрге бо кампанияны бистиң Совет Эвилелинге эрттирип турар июнь—июль айларның иштинде чамдык хамаатылар кыйгырыг-биле таныжып, аңаа хол үжүү салып четтикпейн баргаш, хол үжүү салырын күзеп, дилег киирип турар. Ындыг кижилер кымнарыл дизе, чайгы үеде ынай-бээр чер чораан, шелээлээн, командировкалаан, дыштанып чораан азы эмнелге, курорт, аржаан черлеринге турган кижилер, шелээлеп, дыштанып түргулаан сургуулдар, өөреникчилер болур. Ынчангаш бо кижилерни болгаш чамдык ажылдавайн, бажыннарында олуруп турар пенсионерлерни, бажыннарын ат салыышкынынче хаара тудар дээш кыйгырыгга хол үжүү салыр кампанияны сентябрь 15-ке чедир узаткан ужуру ол.

Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкынның чыыр кампаниязының республикада чоруп турарының база ону сентябрь 15-ке чедир үргүлчүлээриниң дугайын чоокта Тайбын камгалалының республика комитединиң калбак пленумунга болгаш бо кампанияны эрттирериңге дузалаар республиканың оргкомитединге чугаалашкылаан. Тайбынның Стокгольм кыйгырыының адаанга боттарының холунуң үжүүн салып четтикпейн барган кижилер Кызыл хоорайда-даа, районнарда-даа бар. Ат салбаан кижилерни өөредилге черлерин болгаш школаларны, квартал, бажың комитеттерин болгаш агитквартиралары дамчыштыр хаара тудары чугула деп пленум демдеглээн.

Бо кампанияны эрттирер талазы-биле республиканың оргкомитединиң хуралынга СЭКП Кызыл хоорукомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы И. А. Ильинниң информациязын чоокта дыңнап чугаалашкан. Тайбынның Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыр кампанияны улуг политиктиг болгаш ажылчы көдүрлүүшкүн-биле эрттирер болгаш аңаа 16 хардан өрү назылыг чонну бүрүн хаара тудар дээш СЭКП-ниң Кызыл хоорукому, оон оргкомитеди организас-массалыг улуг ажылдарны чорудуп турар. Хей-нити активиниң күжү-биле 270 ажыг лекцияны номчаан. Үлетпүр, бүдүрүлге, транспорт болгаш албан организация черлеринден аңгыда, 5 кезек агитшелдерге ат салыышкынын организастап турар, Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкынынга холбаштыр 12 массалыг хемчеглерни ап чоруткулаан. Ам кыйгырыгга ат салыышкынның үргүлчүлээрин тускай агитмашина дамчыштыр чурттталга кварталдарынга болгаш агитаторларның, студентилерниң база үстүкү класстарның өөреникчилериниң дузазы-биле кварталдарны, бажыннарны эргип, ат салдырып турар.

Чүгле август 26-дан сентябрь 5-ке чедир Кызыл хоорайда 31 кезек черге хуралдар эртип, аңаа 134 кижи санал берген болгаш Стокгольм кыйгырыынга 1841 кижи хол үжүү салган. Бо аразында Чөөн-Хемчик районга Стокгольм кыйгырыынга холбаштыр немей 6 кезек черге хуралдар эртип, аңаа 18 кижи санал берип, 282 кижи ат салган.

Тайбынның Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкыны республиканың кайы-даа районнарында ындыг янзы үргүлчүлеп турар. Республиканың чону Стокгольм кыйгырыынга боттарының холунуң үжүүн салбышаан, делегейде чаа-дайын болбазын, быжыг болгаш чөптүг тайбың хүннеп турзун дээш күскү сиген, тараа ажаар изиг-тулук кампанияда сорук кирген ажылдап турар.

Тайбын камгалалының республика комитединиң калбак пленуму Стокгольм кыйгырыының адаанга боттарының холунуң үжүүн салып четтикпейн барган республиканың хамаатыларын сентябрь 15-ке чедир бо улуг политиктиг документиге боттарының холунуң үжүүн салып, бистиң чер-делегейивиске, бүгү чонга быжыг тайбың болгаш аас-кежикти күзээн буянныг турасорууларны илередиңер деп кыйгырган.

Стокгольм кыйгырыының адаанга ат салыышкыны ам-даа үргүлчүлеп турар.

Л. ЧАДАМБА,
республиканың Тайбың камгалал комитединиң харыысалгалыг секретары.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

БОЛГАР УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бедик болгаш шынарлыг «Золотой плод-76» дужут дээш чарыш-конкуруска тиилекчилерниң бирээзинге Пловдив округта Первенец суурда агроүлетпүр комплекизин санаан.

ЧУРУКТА: лауреат ажыл-агыйда яблоко ажаалдазы.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияга социалистиг революцияның 32 чыл оюн. Болгарияның эң улуг национал байырлалын бо хүннерде болгар улус, бүгү-ле акы-дуңма чурттарның ажылчы чоннары демдеглеп эрттирип турар.

Совет Армияның фронтуларга улуг тиилелгелериниң салдары-биле Болгарияга революстуг байдал 1944 чылдың сентябрының 9-та тура халыышкынче шилчээн. Чон көөр хөңнү чогу монархия-фашистиг ёзу-чурумну дүжүр октааш, чазакты тудуп хоругдаан. Совет Эвилели-биле найыралдыг харылзааларны доп-дораан тургузарынче кыйгырыг Ада-чурт фронтузунуң Национал чөвүлелиниң парлап үндүрген угуулгазынга чаңгыланып турган.

«Болгария бо эртен хосталган...», «Кызыл Армияның оруунга болгар роза чечектерден чадыптаалыңар!» — деп, 1944 чылдың сентябрының 9-та «Отечествен фронт» солун революцияның баштайгы хүнүнде үнген бодунуң бирги дугаарынга бижээн.

Болгарияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле Ада-чурт фронтузунга сырый каттышкан революстуг чоннуң тиилелгези Болгарияның он үш чүс чылдыг төөгүзүнге эргилделиг үе болган.

«Лениниң партиязы-биле эң-не сырый бүгү талалыг ажылдажылганың, Болгар Улус Республиканың улуг Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели-биле улам-на долу, улам-на тудуш кылдыр чоок харылзажырының байдалынга бистиң совет акы-дуңмаларывыс-биле хол-холундан туттунчуп алгаш бистиң кады чоруур апаарывыс оруктан өске сайзырангай, социалистиг ниитилелди, а оон соонда коммунизмни тургузарының өске оруу бисте, болгар коммунистерде, болгар ажылчы чоннарда, бүгү болгар улуста чок»—деп, болгар коммунистерниң XI съездизинге БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живков медеглээн.

Улусчу эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Болгария бодунуң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге кандаар-даа аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган. Болгария делегейниң ийиги дайынынче кирип турда, 3.500 үүрмек заводтар болгаш мастерскаялар, а оларга ниитизи-биле 100 муң ажылчыннар ажылдап турган. Ынчан үлетпүрү национал орулганың чүгле 15 хуузун берип турган.

Улусчу эрге-чагыргазының 32 чылдарының дургузунда Болгария ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем-каттыштырылгазының өске-даа чурттарының дузаламчызы-биле үлетпүр-аграрлыг мурнакчы күрүне болу берген. Сөөлгү 20 чыл дургузунда машиналар болгаш дериишкиннер бүдүрери аңаа 28 катап улгаткан. ССРЭ-ниң деткимчези-биле 180 улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин БУР-га тудуп тургускан, оларның аразында Кремиковтуң металлургия база Бургастың нефтехимия комбинаттары, «Козлодуй» атомнуг электростанция болгаш өскелер-даа дээн ышкаш шак ындыг кедергей улуг бүдүрүлгелер бар болуп турар. Бо беш чылда Совет Эвилели Болгарияның ам-даа 100 үлетпүр бүдүрүлгелерин база өске-даа объектилерни тударынга дузалаар.

1944 чылда болгар көдээ ажыл-агыйга миллион-миллион бичии болгаш хензиг үүрмек чер участоктары тургулаан, оларны эң-не бүдүүлүк арга-биле болбаазырадып турган. Ам БУР-нуң көдээ ажыл-агыйы 154 аграр-үлетпүр база 8 үлетпүр-аграр комплекстеринде мөөңнеттинген. Ажыл-агыйларның тус бүрүзү ортумаа-биле 25 муң гектар черлиг. БУР-да ам 132 муң тракторлар бар, а 1980 чылда оларның саны 150 муң чедир өзер. Оон аңгыда беш чылдың төнчүзүнге чедир БУР ССРЭ-ден болгаш акы-дуңма өске-даа чурттардан көдээ ажыл-агыйның хөй техниказын алыр.

Үжен ажыг-ла чылдар дургузунда Болгария бодунуң ниитилел продуктузунуң хемчээлин дайын мурнунуң деңнелинге бодаарга 12 катап, а национал орулгазын—7 катап көвүдеткен.

Социалистиг чурттар-биле чаңгыс одуругга, дем-каттыштырылгазының акы-дуңма күрүнелери-биле ынак кады ажылдажылгага Болгария, болгар улус БКП-ның удуртулгазы-биле бодунуң черинге сайзырангай социалистиг ниитилелди бүзүреддиг тургузуп турар.

В. БАРИНОВ.

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

БАЗАВЕЛЬ. (СЭТА-ның корреспондентизи). «Быжыг тайбың Европаның бүгү улустарының амыдыралының кол хевири болур ужурлуг» деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң бо состери тайбың дээш демиселчилерниң мурнунга тайбыңны быжыглаарынга бүгү-ле болдунар чүүлдү кылыр дээш тодаргай сорулганы салган деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кол секретары Ромеш Чандра чугаалаан.

Тайбыңның талалакчыларының делегей шимчээшкини сөөлгү үеде онза идепкейлиг шынарлыг болу берген. СЭКП-ниң XXV съездизинге ажылдап кылган тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демиселдиң программазы, Совет чазактың тайбың политиказында оон тодаргай боттаныышкыны, Хельсинкиге болган чөвүлел хуралдың түңнел актызының чайгылыш чокка күүседдээн бүгү делегейде тайбың дээш демиселчилерни хей-аът киирген, оларның демиселинге чаа идиг берген деп, Ромеш Чандра уламчылаан.

Стокгольмның чаа кыйгырыынга ат салыышкынының чыылдазын Ромеш Чандра эң-не чугула чүүл деп адаан. Кыйгырыгга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң ат салганы бүгү чурттарга ол кампанияның идепкейжиринге идиг берген.

Политиктиг чавырлыышкынны шериг чавырлыышкыны-биле быжыглаар дээш, оскээр чугаалаарга, эндере чепсегленишкинни соксадыр, чепсекти дүжүрер дээш демисел тайбың дээш делегей шимчээшкиниң кол сорулгаларының бирээзи болур деп, Ромеш Чандра онзалап демдеглээн. Ылап-да ындыг сорулга-биле сентябрь 23-26-да Хельсинкиге эндере чепсегленишкинни соксадыр дээш, чепсекти дүжүрери болгаш чавырлыышкын дээш бүгү делегей конференцияны чыглыр. Ол чаагай сорулганы чедип алыр дээш Азиядан, Африкадан, Европадан болгаш Америкадан делегейниң чүс ажыг чурттарының төлээлекчилери ол шуулганынга хөделиишкинниң программазын ажылдап кылып алырлар деп, ол чугаалаан.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели тодаргай сорулгаларны шиитпирлээрниче чүткээн. ТБЧ-ниң президиумунуң Ливанда байдал-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көөрүнге тураскааткан Парижке болур онза хуралындан аңгыда, Будапештиге октябрьда хөгжүлде талазы-биле бүгү делегей конференциязы, октябрьның төнчүзүнде ГФР-ге Кипр талазы-биле КНО-нуң резолюцияларын күүседир дээш делегей конференциязы болур деп, ТБЧ-ниң кол секретары чугаалаан.

В. ВАВИЛОВ.

ВАРШАВА КЕРЭЭЗИ: тайбың камгалалында

Каттышкан Командылал черниниң планын ёзугаар сентябрь 9-тан 16-га чедир Польша Улус Республиканың девискээри Быдгош—Щецин—Брослав чоогунга Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан чепсектиг күштериниң «Щит-76» деп аттыг каттышкан өөредилгези болур деп, парлалгага дыңнаткан болгай.

Өөредилгениң бүдүүзүнде Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан чепсектиг күштериниң штаб начальнигиниң оралакчызы брония генералы **Юзеф Каминский** СЭТА-ның корреспондентизи О. Московскийге интервью берген.

— Варшава керээзи ёзулуг-да камгалал утка-шынарлыг боон турар. Оон сорулгазы болза оон киржикчилери чурттарның айыыл чок чоруун хандырары болгаш Европага тайбыңны камгалаары болур. Оон негелделеринге дүүштүр база КНО-нуң Уставын ёзугаар Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелер боттарының делегей харылзааларынга күш дөгеп кыжаныышкындан азы ону ажыглаарындан ойталаар, а бир эвес ол чурттарның кайы-бирээзинге бөө-чепсектиг халдаашкын болур болза, халдаашкынга таварышкан күрүнелерге бүгү аргалар-биле доп-дораан дуза көргүзер деп хүлээнгеннер.

Варшава керээзи боттандырары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көөрү-биле база консультациялар чорудары-биле Политиктиг Консультативтиг Чөвүлелди тургускан. Ол Чөвүлелде Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелер—Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния, ССРЭ болгаш Чехословакия бедик деңнелге кирген.

Каттышкан Командылал болгаш Каттышкан чепсектиг күштерниң штабы чүнүң-даа мурнунда чепсектиг күштерниң кады хөделиишкиннериниң база Варшава керээзиниң киржикчизи чурттарының камгаланыр аргазын быжыглаарын хандырар сорулгалыг. Ол сорулгалар-биле олар ол чурттарның девискээринге командылал—штаб болгаш шериг өөредилгелерин чорудуп келген. Эвилелчи армияларның кады өөредилгелерин оон составында кирип турар бүгү чурттарның девискээрлеринге чорудуп турар.

Моон мурнунда чоруткан кады өөредилгелер социалистиг интернационализмниң, эвилелчи армияларның найыралының база эп-хуу харылзааларын быжыглаарының ёзулуг школазы болган. Өөредилге черлеринге бергелерни ажып эртип турган, олар бот-боттарынга бүзүрежир болгаш хүндүлежир болу бергеннер. Эвилелчи армияларның дайынчылары бот-боттарын идегелдиг эштер кылдыр көрүп, кандыг-даа байдал турда шынчы болурунга дузалашчызынга шуут идегелдиг болурун билирлер.

Мурнунда чоруткулаан кады өөредилгелер-биле бир домей, «Щит-76» өөредилгени дайын байдалынга эң-не чоокшулаткан байдалга эрттирер. Ол өөредилгелерге ГДР-ниң национал улусчу армиязының, польша шеригниң, Совет Армияның болгаш Чехословакияның улусчу армиязының курлаг чер шериглериниң база шериг-агаар күштериниң кезектери киржир. Оларның ниити саны 35 муң хире кижи болур.

Өөредилге үезинде шериг каттыжыышкыннарының кады хөделиишкиннерин сайзырангайжыдар. командирлерниң болгаш штабтарның уран аргазын болбаазырангайжыдар, шериглерниң дайынчы мергежилин бедидер. Ол өөредилгениң белеткелинге эвилелчи армияларның дуржулгалыг генералдары база офицерлери киришкен.

Тайбың дээш демиселге чугула салыышкын

ВАРШАВА. (СЭТА). Удурланыышкын шимчээшкининиң демиселчилериниң делегей федерациязының (ФИР-ниң) бюрозунуң байырлыг хуралы польша найысылалда доозулган. Ону федерацияның тургустунганындан бээр 25 чылынга тураскааткан. Амгы үениң делегейинге дайынның хоочуннарының организациязының ролюн болгаш оон турар черин, тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге оларның киирген салыышкынын аңаа чугаалажып көрген.

Хуралга ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, ПУР-нуң хосталга болгаш демократия дээш демиселчилериниң кол чөвүлелиниң даргазы П. Ярошевич чүве чугаалаан. Тайбыңны быжыглаар херекке ФИР-ниң чугула ролюн ол онзалап демдеглээн.

Дайынның хоочуннарының организациязының ажыл-чорудулгазы амгы үеде делегейниң таарымчалыг байдалдарында чоруп турар деп, ФИР-ниң бюрозу түңнеп үндүрген. Тайбынның күштери кажан-даа ындыг күчүлүг чорбаан, а бүгү планетада миллион-миллион кижилер тайбыңны база социал депшилгезин амгызы ышкаш кажан-даа ынчаар шиитпирлиг-биле камгалап чорбаан.

Хуралдың киржикчилери ФИР-ниң 25 чыл болган оюбиле холбаштыр медеглелди, чепсекти дүжүрериниң айтырыының талазы-биле резолюцияны, неофашизмниң идепкейиниң өзүлдези-биле холбаштыр медеглелди хүлээп алганнар.

ФИР-ниң бюрозунуң ажылынга Дайынның хоочуннарының совет комитединиң даргазы, армия генералы П. И. Батовка баштаткан делегациязы киришкен.

БИСТИҢ НИИТИ БАЙЫРЛАЛЫВЫС

Бөгүн, сентябрь 9-та, Көрей Улус-Демократтыг Республиканың тургустунганының 28 чыл оюн боор турар. Көрейниң черинге бүрүн эргелиг улус-демократтыг баштайгы күрүнениң тургустунганы чоруу көрей улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чоруу дээш хөй чылдардагы маадырлыг демиселиниң дүрүм ёзугаар түңнели болган. Ол чорук милитаристиг Японияның шилилдек шериглерин Совет Чепсектиг Күштерниң чылча шапканының болгаш япон колониалдыг теригиделден Көрейниң хосталганының түңнелинде болдунар аргалыг болган.

«Япон империализмниң дарлалындан Көрейни Совет Армияның шуут хостааны чоруу Көрей Улус-Демократтыг Республиканың тургустунарынга эң чугула баштайгы белеткел болган... Бир эвес Көрейни Совет Армия хостап албаан болза, Көрей Улус-Демократтыг Республика догуннап турупда-даа шыдавас турган. Ынчангаш делегейниң ийиги дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгези көрей улустуң төөгүзүнге чаа арынны ажыткан дыр» деп, бодунуң чугааларының бирээзинге Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, КУДР-ниң Президентизи Ким Ир Сен демдеглээн.

Көрейге социалистиг күрүнениң төрүттүнгени делегей социализмниң күштериниң улуг чедиишкини болган. Оон-биле колониализмге болгаш империализмге база бир согуг кылдынган. КУДР социалистиг чурттарның улуг дем каттыштырылгазынче идепкейлиг болгаш дең эргелиг кежигүн боон кирген. Оон деткимче, дузаламчызынга даянгаш, республика эрткен чылдарның дургузунда чаа ниитилел тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип алган. Хожудаңгаа, чартык феодалдыг чурт турганындан улусчу Көрей сайзырангай индустриалдыг күрүне болу берген.

КУДР-да болгулаан улуг чаартылгалар оон бүгү өңнүктерин, бирги ээлчегде совет кижилерни алыындан өөртүп турар. Ам республика бүдүн 1944 чылда бүдүрүп үндүргени хире продукцияны чүгле оң хүн иштинде кылып үндүрүп турар. Үлетпүр продукциязының электроэнергия, каң, цемент, хөмүр-даш, химиктиг чемиштирилгелер дээн ышкаш ындыг эң чугула хевирлерин чоннуң кижи санынга онааштыр бүдүрер талазы-биле КУДР делегейниң сайзырангай чурттарының деңнелин чедип алган. Көдээ черлерни электрижидери доозулган, чурттталганың оран-бажың тудуушкуну калбак фронт-биле чоруп турар. Чырыдыышкын, эртем, культура, кадык камгалал талазында улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы чыл бүрүде экижип турар.

КУДР-ниң чедиишкиннери—социализмниң чаартыкчы улуг күжүнүң илергей херечизи, интернационализмниң, акы-дуңма чурттарның болгаш улустарның найыралының болгаш кады ажылдажылгазының бүзүреддиг бадыткалы.

Социалистиг ниитилелди тудуп тургузары дээш, националдыг катап каттыштырары дээш көрей улустуң демиселиниң бүгү чадаларында Совет Эвилели бүрүнү-биле оон талазынга туруп, аңаа материалдыг дузаламчыны болгаш мораль-политиктиг деткимчени көргүзүп келген болгаш көргүзүп турар.

Дайын соолүндеги үеде ССРЭ-ниң деткимчези-биле КУДР-ниң экономиказын хөгжүдеринге бирги чергениң ужур-дузалыг чүүл-бүрү 50 ажыг объект катап тургустунган, чаарттынып сайзыраан болгаш чаазы-биле туттунган. Амгы үеде Совет чурт көрей черге оон аңгыда 20 хире бүдүрүлге черлерин тударынга техниктиг дузаламчыны көргүзүп турар. Ол тудугларда көрей эш-өөрү-биле кады совет инженерлер болгаш техниктер бир демниг ажылдап турар. Республиканың чазаа оларның ажылын бедии-биле үнелээн—ССРЭ-ден барган чүс-чүс специалистер улусчу Көрейниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан.

Экономиктиг кады ажылдажылга-биле чергелештир садыг харылзаалары дыка хөгжээн. Чижээ, эрткен 15 чыл дургузунда ССРЭ биле Көрей аразында бараан саарылгазы үш катаптан ажыр өскен. 1976—1980 чылдарда кайы-кайызынга берилгелер болгаш төлелгелер дугайында бо чылдың эгезинде Москвага ат салдынган дугуржулга бистиң күрүнелеривистиң аразында садыгның улам калбаарынга дөгүм болур.

Улусчу Көрейниң политиктиг болгаш экономиктиг чедиишкиннериниң, совет-көрей харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң быжыг үндезини болза ССРЭ биле Көрейниң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш дузаламчы дугайында 1961 чылдың июль 6-да чардынган Керээ болур. Керээ ийи чурттарның улустарының үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп, Ыраккы Чөөн чүкте тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарынга ынаныштыг чепсек боор турар дээрзин эрткен үе бүзүредип көргүскен.

АКШ-тың империалистиг бөлүктериниң болгаш Сеулдуң чалча ёзу-чурумунуң буруузу-биле ийи башка кылдыр чарылган төрээн чуртунуң национал чаңгыс эвин чедип алырының оруунга Күш-ажылчы партия болгаш КУДР-ниң чазаа чүткүлдүг күжениишкиннерни үндүрүп турар. Чуртту каттыштырары дээш көрей улустуң демиселин совет кижилер, социалистиг чурттарның ажылчы чоннары, делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи калбаа-биле деткип турар.

Совет кижилер Пак Чжон Хидиктаторнуң антинационалдыг политиказын шиитпирлиг буруу шаап, Мурнуу Көрейниң патриоттарынга болгаш бүгү депшилгелиг күштеринге удур дерзии болгаш күчүлээшкин кампаниязын соксадырын негеп турар.

Совет Эвилели, социалистиг өске-даа күрүнелер Көрей чартык ортулукта дүүшкүрлүг байдалды чок кылырынче чурттуң демократтыг тайбың каттыжарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган идепкейлиг күжениишкиннерни үндүрүп турар. Чоокта чаа бөлүк социалистиг чурттар, оон иштинде ССРЭ, а база бөлүктежилгелерге киришпейн турар чурттар КНО-нуң Кол Ассамблеязының ам болур XXXI сессиязынга чугаалажып көөр кылдыр көрей айтырыг талазы-биле резолюция төлевилелин киирген. Ында ылаңгыя КУДР-ге удур агрессияның бүгү үүлгедиглерин доп-дораан соксадырын, Мурнуу Көрейден шериг чепсеглелиниң болгаш боо-чепсээниң чаа хевирлерин, оон иштинде ядролуг чепсекти доп-дораан үндүрерин, а ол ышкаш Көрейде дүшкүүрлүг чорукту күштелдирип, чаа дайынның кыжанылын улгаттырып турар бүгү-ле өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиглерни соксадырын негеп турар.

Көрейниң хосталганының 31 чыл оюн таварыштыр бо чылдың август айда КУДР-ниң удуртукчуларынга совет удуртукчуларының чоруткан байырлыг телеграммазында чугаалааны болза: «Совет Эвилели биле КУДР-ниң, СЭКП биле ККП-ниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш, империализмниң болгаш реакцияның дименишкиннеринге удур, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселге социалистиг чурттарның улам сырый каттыжарының эрге-ажыктарынга таарыштыр моон соңгаар-даа улам быжыгар болгаш хөгжүүр дээрзинге совет кижилер бүзүрелдиг».

ВАЛЕНТИН ПАК,
ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Чөөн чүк өөредир институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, төөгү эртемнериниң кандидады.

(ПМА).

Доостурунуң үе-чадазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Республиканчы болгаш демократтыг партиялар боттарының национал съездилерин эрттиргениниң соонда президентиниң эрге хүлээлгезинге кирери дээш демиселдиң доостур үе-чадазынче кирген, ол ноябрьның 2-де соңгуудалар-биле доостур. Дж. Картер демократтарның кандидады болуп чуртту кезиири-биле аъттанышкан, ук чорууш-кунуң үезинде ол 11 штатта 20 хоорайга баар.

Дыңнадып турарындан алырга, президент Дж. Форд республиканчыларның кандидады болуп бодунуң кампаниязын албан хууау-биле чоокку хүннерде эгелээр. Соңгулда мурнунуң кампаниязының эң-не дүшкүүрлүг үези Дж. Форд биле Дж. Картерниң аразынга телевидение дамчыштыр санал-онал солчулгазын кылыры болур, ону кылырын Дж. Форд саналдаан. Бүгүдениң мурнунга ажыы-биле кылыр, сентябрьның 23-те эгелээр ол кагжыышкыннар үезинде олар иштики болгаш даштыкы политиканың янзы-бүрү айтырыгларының, бирги ээлчегде национал айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле боттарының партияларының программазын камгалаар.

Миланның чоогунда Севезо болгаш Мед деп итали хоорайларның хоранныг газ-биле хораннаттынган зоналарында улам-на дүвүрээзиниг байдал тургустунган. Ол девискээрден 700 ажыг кижилерни эзээр көжүрген. Кожазында турар чурттакчылыг суурлардан ам-даа 3,5 муң ажыг кижини өскээр көжүрер деп турар.

Швейцарияның улуг компаниязынга хамаарышкан «Икмеза» дээр химия заводунга үрелиг болганының түңнелинде ол девискээрниң хораннаттынганы билдингир болгай. Он-он кижилер ыжыызы-биле хораннаттынган, азырал малдар өлген, үнүштер база хораннаттынган. Эксперттерниң санап турары-биле алырга, газка хораннаттынган девискээр элээн каш чылдарның иштинде улус чурттаарынга таарышпас болур.

Барыын Европа чурттарының хөй-ниитизи Севезо болгаш Мед деп итали хоорайларның таварышкан айыылынга сагыш човааашкынын илередип, оларның чурттарында химия заводтарынга ындыг таварылгаларның боор болурунуң талазы-биле айыылзынып турар. Хөй-ниитиниң саналы-биле «Икмеза» заводтуң бүдүрүп турары ышкаш ындыг продукцияны үндүрүп турар. Болсоверде химия заводун аңгы чаазак хаар ужурга таварышкан. Тускай комиссия озал-ондак болдурбазының техниказының байдалын база үреишкиннерни болдурбазының хемчеглерни шиңчилеп турар.

ЧУРУКТАРДА: Севезонуң девискээринден шиңчилээри-биле хөрзүннү ап турары (солагай талазында). Болсоверде түр када хагган завод (оң талазында).

АП—СЭТА-ның телефотозу.

НАЙЫСЫЛАЛГА БАШТАЙГЫ ЧЫЫНДЫ

Анатолий Емельяновтуң адын шүлүк чогаалынга ынактар эки билир. Ооң шүлүктериниң Тывага үнген чыындылары номчукчуларны өөртүп келген.

Найысылал Москваның «Аныяк гвардия» деп ном үндүрер черинге бистиң чаңгыс чер чурттуувустуң шүлүктериниң баштайгы чыындызы «Быжыг турушту» деп ат-биле бо чайын үнген. Ында бистиң үежилеривистиң дугайында патриотчу болгаш интернационалчы хөөн сиңниккен, философтуг утка-шынарлыг шүлүктер киргизээн.

Анатолий Федоровичини тыва шүлүкчү деп адап болур. Ооң шүлүктери аныяк республикавыстың амыдыралы-биле сырый холбаалыг. Тываның делгемнери, ооң кижилери шүлүк бүрүзүнде дириг маадыр боор чурттап чорууруң чыындыдан көөр бис. Харында шак мындыг дорту-биле сөглээн одуруглар безин бар:

—Төрээн чуртуң кайда
чүвел?
Төрүттүнген чериң кайдал?
Бодавыже аваң төрээн чери
эвес,
Бодуңнуң сээң дериңни
топ, каннаттынып,
Алдар-хүндү, авыяс чок,
шынчы болуп
Амыдырап, тудуун туткан
чериң ол-дур.
Төрээн черге кошкүрүүрге—
турар чериң
Төрээн чурттуң нүүрү
ышкаш күштүг чүве.

Ол шын. Совет кижи чүгле төрүттүнген булуңун бодаар эвес, а ажылдап, чурттап турар черинге ажык-дузазын көргүзүп, ооң-биле улуг чуртту алдаржыдып, байыдып турар. А Анатолий Федорович чээрби ажыг чыл Тывага ажылдап, ук черни сеткил-сагыжының ырларының кавайы кылып алган.

Он муң экземпляр тиражтыг кылдыр үнген чаа чыындының чурук-каасталгазын чурукчулар А. Елисеев, А. Катин олар чедиишкинниг кылганнар.

Бүгү-эвилел номчукчузу-биле таныжып, Москвага бирги чыындызы үнген шүлүкчүге чогаадыкчы чедиишкиннин күзевишаан, ооң лириктиг үш шүлүүн Владимир Серен-оолдуң очулгазы-биле барааалгаттывыс.

ШАРЛАН

Хөй-хөй бүрү отчугаш дег
Көкпүр дээрже
чалбыышталган —
Эрес чаннаап, байырымныг
Эргим-дир сен, күскү
шарлан!
Сактырга-ла чоорту эттип,
Чалбыраажы өрү чүткүп,
Хадаан бүрү сырын ышкаш,
Кара черже чаштап турар.
Чаштанчы боор хамык бүрү
Шак-ла ынчаар төндүр
кывар...
Шарланның-даа ажыы чүү
деп?
Чараш эт-сеп кылдынмас-
тыр,
Одаарга-даа отчуур эвес,
Оозу шын, Бажың тутпас,
Одаттынмас, эт-сеп болбас—
Онза эвес үнүш чүве...
Ынчалза-даа сарыг-кызыл
Ырлап ханмас күскү өңү—
Ынакшылым болу берген,
Назыда-даа уттундурбас.

ДАГ ХЕМИ

Хам-Сыра хем эриин
долган,
Хайнып-моорел агып
чыдыр.
Даштың, сугнуң моорейи—
Даады тыптыр бойдус
оюну.
Кадыг даштың, калчаа
хеминиң
Кайызы ам аштырарыл?
Амдызында эрик, хем-даа
Атчыр-датчыр—күжү деңдир.

ХЕРЕЛ

Кежээликтей бүргег
дээрниң булудундан
Херел чырыы согунналдыр
дээп келир.
Хенертен ол хөмүрерти
өжүп болур.
Херел чырыы, өшпейн чор.
Кезээ шагда читпейн кор.

Дииңнээр өйде...

Сыннар кыры харлыг көстүр
Сырбык кежи агарган боор...
Оргулаашта ачам одаан
Оглу мен ам сакты бердим.
Анчы кижи дииңнээр өйде
Аъттаныр дээш дөстүнмейн
баар:
Хан-Дээр сыны мени кый деп,
Кырак бадып турган-даа дег.
Арга киргеш, таалап ханып,
Айдыс чыдын тыныксаар мен.
Ала-чуртка арбын тывыш
Артып келир күзелдиг мен!

О. АРАКЧАА.

Кижилер, фактылар, болуушкуннар

База катап Тывада

Бурят АССР-ниң улустуң артизи Цыден Бадмаев баштаан бөлүк бистиң республиканың ажылчы чоннарынга оюн көргүзерибиле чедип келген. Уран чүүл мастерлериниң концертинде классиктиг танцылар, ырлар дээш өске-даа янзы-бүрү көргүзүглер кирип турар.

Бо удаада бөлүктүң составында Бурят АССР-ниң алдарлыг артизи Эржена Кондратьева (Күрүнениң Ленин орденниг опера болгаш балет театрының артизи)—классиктиг танцылар күүседикчизи, ыраажылар—Нандик Шоболов, Гомбо Тушемилов, баянга күүседикчи Сергей Ржевский олар кирип турар.

Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады Ленинград чурттуг шүлүкчү-сатирик Игорь Мэй база көрүкчүлерге аян тудар.

Уран чүүл мастерлериниң концерти Эрзин районда эгелээн.

С. ЛИФАНОВ.

Саглының көрүкчүлеринге

Тываның хөгжүм-шии театрының артистерин концерт, шии көргүзүглери-биле республиканың кайы-даа булуңнарынга көрүп болур. Бистиң Саглыга база бо-ла аалдап келир улус, чоокта чаа олар Кызыл-Эник Кудажының «Инчеек» деп чаа шиизин биске көргүскен. Бистиң республикага хөй ажылын хөгжүдери-биле холбашкан чугула темага хамаарышкан чаа шиини саглыжылар улуг сонуургал-биле көрген.

Д. ООРЖАК.
Өвүр район.

ЧАСПАС АДЫГЖЫ

Шаанда тыва улус ча-биле аңнап, кара адып чораан. Тыва чоннуң тоолдарында эрес-дидим маадырлар чаны кончуг адар турган. Амгы бистиң эртем-техниктиг XX чүс чылда ча-согунну кижини ховар көөр. Оларны чүгле ча адар маргылдаа үезинде көрүп болур.

Красноярскиниң башкы институдунуң күш-культура салбырын Владимир Сырат дооскаш, төрээн Тывазынга ажылдай берген. Спорттуң эң-не бурунгу хевирлериниң бирээзи—ча адарын ол сонуургап, Тывага сайзырадып көөр-дүр деп нангы күзел аңаа тыптып келген. Күзел күштүг дижир болгай. Күштүг, тура-соруктуг кижилер боттарының мурнунда салып алган сорулгазынга ыяап-ла чедерлер.

Володя бир-ле дугаарында чиик өртектиг чаларны саттырып алгаш, боду атпышаан, аныяк оолдар, кыстарны аңаа хандыкшыдып эгелээн. Ча адарынга кызымак белеткенген тудум-на, чамдык чедиишкиннер бар болу берген. 1974 чылдың чайынында Кызылга спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының спартакиадазы болуп эрткен. Бо улуг маргылдаага АССР-лерден, областардан, округтардан дыка хөй мергежилдиг ча адыкчылары келген. Сырат өскелерден ылгалып, часпас аткаш, бирги черни алган. Каш чыл улаштыр маргылдааларга шаңналдыг черлерни ол ап келгеш, спорттуң национал хевирлеринге Россия Федерациязының спорт мастери деп атты чедип алган. 1975 чылда ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат болу берген. Ол-ла чылдың төнчүзүнде Дербент хоорайга Сырат ССРЭ-ниң спорт мастери деп хүндүлүг атты чедип алган. Бо болза спортчунуң кызымак күш-ажылының, тура-соруктуунуң түңнели болган.

Бо чылдың январьда болган РСФСР-ниң «Динамо» спорт ниитилелиниң кышкы чемпионадынга Владимир Борисович бирги черни ээлээн. Ук маргылдаага хөй эвес спортчулар киришкен. Ооң уламындан чамдык улус Сыраттың тиилелгезин душ болган деп санап турганнар. Ынчалза-даа август 23—28-те Москвага болган чайгы чемпионатка ол база катап мергежилдиин, часпас адарын көргүскен. Бо удаада Россия Федерациязының «Динамо» ниитилелиниң эң шыырак дээн ча адыкчылары шуптузу чыглып келген. Эр улустан Сырат биле Бурятиядан келген делегейниң спорт мастери Будаевтиң аразында чидиг спортчу демисел солун болган. Эгезинде ачыр-дачыр тутчуп турганнар. «Узак» Владимир Борисович сөөлүнде часпас адып, 70 биле 90 метрге кара адарыга бирги черлерни алгаш, Россияның «Динамо» спорт ниитилелиниң 1976 чылда тулган чемпиону аттың эдилекчизи болган. Бо эрткен маргылдаага Тываның төлээлери Алексей Хурут биле Сергей Хоз-оол база чедиишкинниг киришкеннер. Ынчангаш Тываның командазы үшкү черни ээлээн.

Моон мурнунда чылдарга бодаарга бистиң ча адыкчыларывыстың ча-согуну, белеткел эрттирер чери база экижээн. Эрткен чылдың чайынында Сыратка баштаткан спортчулар Кызылдың культуразының болгаш дыштанылгазының Гастелло аттыг парызында ча адар черни боттарының күжү-биле тудуп алганнар. Дидим, тура-соруктуг спортчу бодунуң баштайгы чедиишкиннеринге оожургаваан, белеткелди улам экижидип турар. Ооң кол сорулгазы — делегей маргылдааларынга кирижип, күжүн шенээри болур. Ооң күзелин боттарынга бүзүрээр бис.

Владимир Борисович аныяк ча адыкчыларын өстүреринче доктаамал кичээнгейни салып, ча адыкчыларының секциязын удуртуп турар. Ооң салгакчылары бистиң республиканың шилиндек командазының кежигүннери. Оларның аразында спорт мастеринге кандидаттар, бирги разрядчылар бар.

А. САНДАН.

АЙДЫҢДА.

ЭРТЕН.

Д. Саяның чураан чуруктары.

Үлегерлиг корум-чурум дээш

АРГА-ДУРЖУЛГАЛЫГДА

Иштики херектер шугумунга ажылдаа-ла 19 чылдың нүүрүн көрүп турар милицияның улуг лейтенантызы Хепкер-оол Дамбаевич Ховалыгның арга-дуржулгазы улуг. Ол бистиң Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөл суурга милицияның участок төлээзи боор ажылдаа-ла үр болбаан. Корум-чурум үрээшкинниң талазы-биле Чаа-Хөл суур мурнуку чылдарда районда сула черлерниң бирээзи турган. Ам байдал элээн экижээн, аңаа эш Ховалыгның үлүү улуг болган.

Хөй чылдарда ажылдап келген, ажыл-херээнге мергежээн коммунист Х. Д. Ховалыгның аңаа ажылдап кирген үезинден эгелеп, бистиң Чаа-Хөлдүң девискээринге корум-чурум үрээр чорук көзүлдүр-ле эвээжээн. Ол дээрге милицияның улуг лейтенантызы Х. Д. Ховалыгның чон-биле ажылдап билириниң база ажыл-херээнге кызымааның херечизи болур. Чаа-Хөл девискээр-даа, чон-даа талазы-биле улуг чер, ынчангаш эш Ховалыг беш улуг суурну харыылап турар. Чамдык таварылгада корум-чурум камгалалынга транспорт айтырыы берге апаар, ынчангаш бо айтырыгны Чаа-Хөл кодээ Совет (даргазы Я. Тюлюш), совхоз (директору С. Текеев) кичээнгейге алыр болза эки. Чүге дээрге каяа-ла милиционерниң, дружинниктерниң дузазы херек болдур, ынаар дүн-хүн чокка, дүвү-далаш-биле чоруур апаар болгай.

Участок төлээзи хөй-нийти организациялары-биле бир демниг ажылдаарын эки тургускан. Совхозта улусчу дружинаның ажылы база эки чорул турар. Ында улусчу дружина командири, кодээ Советтиң күүском кежигүнү Сергей Ондарович Сириң биле Ховалыг дружинниктерни дежурнийлаашкынче график ёзугаар үндүрүп, хөй-нийти черлеринге рейд-хыналдаларны чорудуп, ажыл үзер, ажыл шагында арагалаар чоруктар-биле демиселди күштелдирген. Араганың хоразының дугайында болгаш өске-даа темаларга лекция, беседаларны чон ортузунга доктаамал кылып турар апарган. Совхозта комсомолчу оперативтиг отряд ажылын экижиткен.

Мурнунда шииттирип чорааннар-биле база кем-херек үүлгедип болгу дег чигзинчиг кижилер-биле тускай ажылды чорудуп, оларның даңзызын кылгаш, кижи бүрүзү-биле тускай беседалажып турар. Партия обкомунуң II пленумунуң доктаалын чон ортузунга таныштырып, кем-херектер үүлгедир чоруктар-биле демиселче ажылчы чонну кииирштирип турар. Ынчангаш Чаа-Хөл суурнуң чурттакчы чону ниитиниң корум-чурумунун камгалакчызы, милицияның улуг лейтенантызы коммунист Хепкер-оол Дамбаевич Ховалыгны хүндүлээр.

Т. СААЯ.

Ак-көк отчугаштар

Оон бээр ындыг-ла үр үе эртпээн, он бир-ле чыл болган. Ынчан Тывага эң-не баштайгы газ плитазын тургускан. Амгы үеде Мөңгүн-Тайга болгаш Тожу районнардан өске, чурттакчылыг бүгү черлерден газты көрүп болур. Газ чүгле амыдыралга эвес, харын бүдүрүлгеге база ажыглаттынып турар апарган. Республиканың чамдык ажыл-агыйларында ГК-27 дээр газ херексели-биле мал кажааларының иштин чылыдып турар. Газ-биле каң демирлерни тудуштур, дунзаалап, ону улус ажыл-агыйынга калбаа-биле ажыглап турар. «Сибирьниң газификациязы» каттыжыышкынының Тывада участогу эрткен беш чылда болгаш оңгу беш чылдың баштайгы чылында-даа каттыжыышкында эң мурнакчы коллективтерниң санынга кирип келген. Ооң ажылдакчылары сөөлгү беш чылдарда Тываның суурларынга болгаш хоорайларынга он үш муң газ плиталарын тургускан.

Чоокта чаа тыва газчылар «Бүрен» совхозтуң болгаш Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының мал кажааларынга газтыг чылыдылга херекселдерин эштеп тургускан. Олар мал кыштагладышкынынга белеткелге боттарының үлүүн ынчаар киирип турар.

Газчыларның мурнунда улуг сорулганың бирээзи Тожу болгаш Мөңгүн-Тайга районнарының чонун газ плиталары-биле хандырарын эгелээри болур. Бо беш чылда олар ук районнарның чурттакчылыг черлеринге ак-көк оттарны кыпсыр ужурлуг.

(Бистиң корр.)

Сөөлгү мода

Чылдың дөрт эргилдезиниң аайы-биле хепти кижи солуп кедер. Сезон аайы-биле кедер хептиң быжыы, дараазындан-даа, материалының шынар талазы-биле экижип, хевири чыл бүрү өскерлип турары билдингир. Кижи бодунга тааржыр, чарашсынар хевин шилип алыр болгай. Хеп кылыр дээш материалды база ындыг. Хептиң мода ёзугаар даараттынары материалдан кол хамааржыр. Чижээ, синтетиктиг материалдардан дааран хептиң турум, быжыг, дырыштас болганындан амгы үеде садып алыкчыларның ону хереглеп алыры көвүдээн.

1977 чылдың модазы хевири көрүштүг, кедеринге эптиг, чараш болур талазы-биле эрткен чылдарнындан дудавас.

Чайгы үеде чиик хеп аймаанга штапельден, лёндан, чуга ситецтен, батистен, сатинден угулзалап даарап кедери онза таарымчалыг. Херээженнерге платьениң ниити хевири дорт эгинниг, алгыг эвес. Оларны орус улустуң сарафан тургузуунга Поволжьениң, Чөөн чүк чурттарының (Моолдуң, Японияның болгаш оон-даа өске) улустарының хевиниң үлегери-биле даараар.

Чылдың үелериниң аайы-биле кедер хептиң өң-чүзүнүн шилип алыры чугула. Часкы, чайгы үелерде кызыл, көк, кызыл-сарыг, ак болгаш шокар пөстен, күзүн, кыжын куу-ногаан, чидиг ногаан, ногаан-сарыг өңнүг хеп таарымчалыг көстүр.

Чайгы үеде херээженнерге жакеттиг платьелерни, платье-костюмнерни, дыштанылга хүннеринде байырлалдарда чаңгыс өңнүг пөстерден алалаан, янзы-бүрү аргыглыг угулзалар-биле каастаан алгыг, чырышкылыг юбкалыг, чениерин «фонарьжыгаштар», «чалгынчыгаштар» кылдыр даараан платьелерни сүмелеп турар. Юбкалар шавыглыг, сыгыгларлыг, алгыг, узун болгаш дорт болгулаар.

Баш дүгүн эдип, дыраарының аяныын кеткен хевинге, дурт-сынынга таарыштыр кылыр. Оолдарга узун баш дүгүн эдилээри чараш эвес, ону сүмелевейн турар.

Тейи бедик, кыдыы делгем, кыдыы чок-даа шляпалар, бөрттер, а чайгы үеде эр улуска береттер, херээжен улуска хеп-сынынга, баш дүгүн эдип-чазаанынга чүүлдештир дилиндек пөстерден хөй янзы шарыглар ап кирер.

Идиктерде шоолуг өскерилге чок, ынчалза-даа чамдыктарының «думчуу» чиңге, ээжектери чоон эвес, бедии аңгы-аңгы. Оолдарга хеп 1976 чылдың модазындан улуг өскерилге чок болур.

Калбаа 11 сантиметрден эртпес дургаар шокарларлыг, кылаңнааштарлыг, чаңгыс аай өңнүг материалдардан белеткээн галстуктар болгаш өңгүр, турум пөстерден даараан «ховаганчыгаштар» кандыг-даа хепке таарыжып, чараш болдурар.

Кызылдың даарапылга фабриказының «Чечек» ательези чыл санында чаа моданың көргүзүүн организастап, чондан чагыгларны хүлээп ап, «Чагыкчының үезин камна» деп лозуң-биле чагыг бүрүзүн бедик шынардыг күүседир сорулгалыг ажылдап турар.

Н. ЖИРНОВА,
мастер.

КЫЗЫЛДЫҢ № 4 ПРОФЕССИОНАЛ-ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ 1976—77 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ НЕМЕЛДЕ ЧЫЫЛДАЗЫН ЧОРУДАРЫН ЧАРЛАП ТУР

Ортумак эртемниг оолдар болгаш уругларны тос ай хуусаалыг өөредилгеге дараазында тускай эртемнерге: сантехниктерге, бызаңчыга, малярга, конструкциялар чыыкчызынга, моторист-даараныкчыга хүлээп алыр.

Училище чаагайжыттынган ниитиниң чуртталга бажыңы-биле, ажылдап кедер база аңаа кедер хеп-биле, халас аъш-чем-биле хандырар.

Училищеге киргеннер дараазында артык эргелерлиг болур: училищени доосканының соонда төлевирлиг бир айның шалыңын алыр, өөренип турган үезин күш-ажылдың ниити стажынга киир санаар, дээди өөредилге черинге кирип тура артык эргелиг болур.

Бүгү тускай эртемнерге оолдарны болгаш уругларны кирериниң экзаменнери чокка хүлээп алыр. Директорнуң адынга билдириишкинге кожар чүүлдер: шилип алган тускай эртемниң талазы-биле ХПТУ—4-ке оглун азы уруун хүлээп алырының дугайында ада-иезиниң дилээ, төрүттүнгенинин дугайында херечилел азы паспорт, киир бижидилге шынзылгазы азы шериг биледи, школадан азы ажылдап турар черинден характеристика, чурттап турар черинден шынзылга, өг-бүлезиниң дугайында шынзылга, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, 3×4 см хемчээлдиг 8 фоточуруктар.

АДРЕС: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, 1, телефоннар: 2-21-09, 2-54-14.

ЧАДААНАНЫҢ № 6 ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ 1976—77 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

Училище дашчыларны, бызаңчыларны, штукатурларны, малярларны белеткээр. Бүгү тускай эртемнерге өөрениириниң хуусаазы 1 чыл.

Училищени доосканнарга профессия аайы-биле разрядты тывсыр.

Училищеге 8—10 класс эртемниг, 16 харлыг база оон өрү назылыг оолдар болгаш уругларны хүлээп алыр.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, идик-хеп-биле, тускай хеп-биле база ниитиниң чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Училищеге кирерин күзээннер дараазында документилерни кожкаш, директорнуң адынга билдириишкин киирер: эртеминиң дугайында документ (боду-биле), төрүттүнгенинин дугайында херечилел азы үндүр бижиткенин демдеглээн паспорт, школадан характеристика, КМК-дан база ажыл-агыйлардан чоруткан бижик, чурттап турар черинден шынзылга, өг-бүлезиниң дугайында шынзылга, ада-иезиниң хүлээлгези.

Училищеге беседа кылганының түңнели-биле кирериниң экзаменнери чокка кирип алыр.

Өөрениириниң дугайында билдириишкиннерни сентябрь 15-ке чедир хүлээп алыр.

Өөредилге сентябрь 15-тен эгелээр.

АДРЕС: Тыва АССР, Чадаана хоорай, Тиилелге кудумчузу, 82, телефон 2-37.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

ТИИЛЕЛГЕЖЕ ЧҮТКҮЛ

СЭТА-ның спортчу тайылбырлакчызы, ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Анатолий Тарасов шайбалыг хоккейге Канаданың кубогу дээш болуп турар маргылдааның дугайында мынчаар тайылбырлаан:

Совет Эвилелиниң шилиндек командазы-биле Швецияның хоккейжилер оюнун спорттуң бо хевиринге ынактар улуг сонуургал-биле көргеннер. Кайы-даа команданың ойнакчылары бедик класстың оюнун көргүскеннер. Ужуражылганың бирги 20 минутазында бистиң хоккейжилеривис удурланыкчызынга 0:2 санга уттурган. Маңаа бистиң хоккейжилеривис шупту бар аргаларын ажыглавайн, арай кошкак ойнааннар. Команданың составында кирген дуржулга чок, аныяк спортчуларның чамдыызы хөй черге сүрээдеп, девидеп, кылыктанып, шугулдап турган, дүрүм үрээш, командазын берге байдалга таварыштырып турган. Ол берге үеде бедик арга-дуржулгалыг вратарь Третьяк командазын берге байдалдан үндүрүп келген. Швецияның командазы ол үеде кончуг найыралдыг ойнап, Третьяктың хаалгазынче удаа-дараа халдаашкыннарны кылып турган.

Оюнну ийиги, үшкү ужуражылгазында ССРЭ-ниң хоккейжилери бүгү бар арга-дуржулгазын, тактиказын ажыглап турган, артык күштүүн көргүзүп эгелээн. Бистиң хоккейжилеривис дош кырынга кончуг дүрген шимчеп, күш хереглеэр аргаларны шын ажыглап, удурланыкчыларын частырыгны кылырынче албадап турган, чайынначак тиилелгени чедип алган.

Совет хоккейжилер ол оюнга техника-даа, күш-даа талазы-биле артык күштүүн көргүскен. Ынчадза-даа чамдык хоккейжилер бүгү бар күжүн оюнуң эгезинден төнчүзүнге чедир шын хуваап билир болза эки. Команданың хоочун ойнакчылары ам-даа эки ойнап, аныяктарга боттарының үлегер-чижээн көргүзер болза эки, ынчаарга аныяктар оон-даа эки ойнаар ужурлуглар.

Бо оюнга Швецияның хоккейжилери турамык, ужур-дүрүм чок ойнааны багай. Командала профессионал хоккейжилерден камгалакчы Сальмингиниң дугайында каш сөс чугаалаксадым. Бо спортчу улуг хоккейже баштайгы базымын чеди чыл бурунгаар кылган. Ол үениң дургузунда Сальминг бедик арга-дуржулганы чедип алган. Маргылдаа үезинде ооң оюнун көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер.

Американың Каттышкан Штаттарының командазы-биле Канаданың хоккейжилерниң оюну 0:3 боол, канада хоккейжилерниң тиилелгези-биле доозулган. Бо оюнга американнар бүгү бар күжүн үндүрүп, тиилелгеже чүткүлдүг ойнаан болза, удурланыкчызын удуп ап болур арга оларга турган.

(СЭТА).

„КАНАДАНЫҢ КУБОГУ" ДЭЭШ

Шайбалыг хоккейге Совет Эвилелиниң шилиндек командазының спортчулары «Канаданың кубогу» шаңнал дээш маргылдаада чедиишкинниг киржип турар. Олар ээлчеглиг ужуражылгазында Финляндияның хоккейжилерин 11:3 санга уткан.

Канаданың спортчулары Швецияның шилиндек командазын 4:0 санга уткаш, маргылдааны баштай берген. Чехословакияның хоккейжилери биле АКШ-тың спортчуларының оюну 4:4 болуп доозулган.

(СЭТА).

телевидение

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

10.10—3. Воскресенская—«Ленин дугайында рассказтар».
10.40—«Шыдыраа школазы». Делегей гроссмейстери Ю. Л. Авербах дамчыдылганы чорудар.
11.10—«Чурук бүрүзүнде—хүн».
11.25—«Бистиң ырывыс, ужук-ла».
12.10—«Бир актернуң театры». ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Царёв А. Пушкинниң, М. Лермонтовтуң, Н. Некрасовтуң, Ф. Тютчевтиң, А. Блоктуң, С. Есенинниң шүлүктерин болгаш шүлүглелдерин номчуур.
13.00—Медээлер.
13.10—С. Данилюк ырлаар.
13.20—«Спортлото» тиражы.
13.35—«Эртем бөгүн».
14.05—Болгар улустуң национал байырлалы—Хостелга хүнүнге турасказткан Болгар Улус Республиканың телевидение программазы. Өңнүг.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Школа болгаш бүдүрүлге». Документалдыг фильм.
17.50—Телемедээлер.
18.05—Документалдыг фильм.
18.15—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
18.45—Телемедээлер.
19.00—«Хаан чагыргазының бүгү шериин». Уран-чечен телефильм. 3-кү серия.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—РСФСР-ниң улустуң артизи Т. Синявскаяның концерти.
21.10—«Эртем бөгүн».
21.40—«Куда дүшкен хүнде». Уран-чечен фильм.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк углаашкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 8—13, өскелеринге 15—20, Кызылга 17—19 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Кем-херек үүлгедин» (Ийиги фильм—«Мегелээшкин» (2 сериялыг) 10.00, 12.50, 15.30, 18.10, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Истиң ийиги дээрезинде» 9.40, 11.20, 15.20, 17.00, «Кем-херек үүлгедин» (Бирги фильм — «Эптеш чогу») 18.40, 21.00.

«КАА-ХЕМ»: «Сөөлгү каникулдар» 15.00, «Аас-кежик-биле ужуражылга» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шельменко—акшажы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: «Дөскел чоктарның маңы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АЖЫЛГА ЧАЛАЛГА

«Тыва транспорт эргелелиниң» Кызылда ТМЭ-зи прорабты, геодезисти, бызаңчыны, бетонщиктерни, дашчыларны, штукатур-малярларны, Т-100, Т-74 тракторларга бульдозеристерни, КС-2561 кранга автокрановщиктерни, тудуг техниказын болгаш механизмнерин септээринге слесарьларны, Кызылга ажылдаары-биле кочегарларны, чаа Шагаан-Арыгга, Араданга, Ак-Довуракка ажылдаары-биле бүгү профессияларның тудуг ажылчыннарын ажылга чалап тур.

Бистиң адресивис: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 30. Кадрлар килдизи, телефон 2-25-34. «Хлебозавод» дээр автобус доктаар черге чедир № 2 автобуска олурар.

«Тыва колхоз тудуг» каттыжыышкыны ДТ-75 тракторну 60-дан 200 квт чедир күчүлүг электростанцияга орнаар.

Адрес: Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 2.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр чагдызының 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарьнат тыш 2-23-35, солун келбейн барганда 2-52-75 телефонче долгаар.
Тираж 16331. ЧАГЫГ № 1758.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин, Кравченко кудумчузу бажыы № 1) ТС—01166.